

L'aplicació del protocol

Ma. Teresa Otero Alvarado

PID_00193366

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Àmbits territorials i competencials	7
2. Normativa protocol·lària, democràcia i monarquia parlamentària	9
2.1. Reial decret 2099/1983	10
2.2. Situació actual	24
3. Àmbits de titularitat	28
3.1. Actes oficials	28
3.2. Actes privats	28
3.2.1. Actes familiars	29
3.2.2. Actes corporatius	29
4. Principis d'aplicació de la normativa	30
4.1. Amfitrió, presidències, precedències	30
4.1.1. Amfitrió	30
4.1.2. Presidència	30
4.1.3. Precedència	31
4.2. Públics convidats	31
4.2.1. Autoritats	32
4.2.2. Personalitats	32
4.2.3. Cònjuges i consorts	33
4.2.4. Primeres dames	35
5. Tipologies d'ordenació	37
5.1. Presidències	37
5.1.1. Presidències a una cara	37
5.1.2. Presidències a dues cares	41
5.2. Convidats i participants	42
5.2.1. Distribució espacial	42
5.2.2. Ordenació per gèneres	55
Resum	57
Activitats	61
Bibliografia	62

Introducció

Fins al moment hem analitzat, diferenciant-los, els conceptes de relacions públiques, esdeveniments, cerimònies, protocol i etiqueta, i coneixem l'evolució dels processos honorífics que constitueixen el marc cerimonial en la història de la humanitat. També hem distingit objectius d'estratègies i tàctiques, establint que l'esdeveniment per l'esdeveniment no té cap valor, i que només podem considerar-lo com un instrument per a assolir els objectius organitzacionals. Arribats a aquest punt, ja podem entrar en aquest últim mòdul en les normatives i tècniques concretes que podem aplicar des del protocol per a ocupar-nos de la gestió dels nostres públics. Per a això, abordarem la normativa de protocol en vigor al nostre país i els seus àmbits i principis d'aplicació.

Objectius

- 1.** Identificar els diferents àmbits d'aplicació de la normativa protocol·lària en funció de les tipologies d'actes.
- 2.** Conèixer i aplicar la normativa de protocol vigent en funció de l'amfitrió, la presidència i les precedències.
- 3.** Ser capaç de diferenciar les autoritats de les personalitats.
- 4.** Prendre consciència de la necessitat d'abordar l'organització d'esdeveniments amb perspectiva de gènere.
- 5.** Adquirir les habilitats necessàries per a ubicar correctament els públics organitzacionals en presidències, taules de treball, banquets i actes diversos.

1. Àmbits territorials i competencials

En l'aplicació de les normatives de protocol a Espanya, podem diferenciar tres àmbits territorials/competencials: nacional, autonòmic i local (vegeu la taula 1).

1) **L'àmbit d'aplicació nacional** és regulat pel Reial decret 2099/1983, de 4 d'agost¹, pel qual s'aprova l'ordenació general de precedències en l'Estat. En els mòduls precedents ja hem analitzat aquest decret, que és d'ús obligat a tot Espanya en actes oficials, és a dir, organitzats per la direcció i els poders de l'Estat (executiu, legislatiu i judicial) i les diferents administracions públiques (central, autonòmica i local).

⁽¹⁾BOE del 8 agost de 1983

2) **L'àmbit d'aplicació autonòmic** es basa en la legislació promulgada per les comunitats autònomes que han fet ús d'aquestes competències recollides en els seus estatuts d'autonomia i que són d'ús obligat exclusivament al territori de cada una d'elles. Les presentem per ordre cronològic d'aparició.

- **Catalunya.** Decret 189/1981, de 2 de juliol, que estableix les normes de protocol i cerimonial en l'àmbit de la Generalitat de Catalunya.
- **Astúries.** Llei 4/1986, sobre honors i distincions del Principat d'Astúries.
- **Cantàbria.** Llei 2/1987, sobre honors, condecoracions i distincions de la Diputació Regional de Cantàbria.
- **Navarra.** Decret foral 81/1996, de 14 de març, pel qual s'estableix el règim de precedències d'autoritats i institucions en els actes oficials a Navarra.
- **Múrcia.** Decret 37/1992, de 23 d'abril, pel qual s'estableix el règim de precedències d'autoritats i institucions de la Regió de Múrcia.
- **Canàries.** Decret 202/1997, de 7 d'agost, pel qual s'aprova el règim de precedències en l'àmbit de la Comunitat de les Canàries.
- **Guipúscoa.** Decret foral 37/1998, de 30 de març, pel qual es fixa l'ordre de precedència dels departaments de la Diputació Foral de Guipúscoa.
- **València.** Decret 235/1999, de 23 de desembre, pel qual es regula el règim de precedències en l'àmbit de la Comunitat Valenciana.

- **Illes Balears.** Decret 256/1999, de 24 de desembre, pel qual es regula el règim de precedències dels càrrecs i institucions públiques de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.
- **La Rioja.** Llei 1/2001, de 16 de març, reguladora dels honors, distincions i protocol de la Comunitat Autònoma de la Rioja.
- **Andalusia.** Decret 77/2002, de 26 de febrer, pel qual es regula el règim de precedències i tractaments en l'àmbit de la Junta d'Andalusia.
- **Extremadura.** Decret 79/2008, de 9 de maig, pel que es regula el règim de precedències i tractaments en l'àmbit de la Comunitat Autònoma d'Extremadura.

3) **L'àmbit d'aplicació de l'Administració local**, finalment, es basa en normatives pròpies d'ajuntaments i diputacions, en exercici de les seves capacitats. Són moltes les corporacions locals que han elaborat els seus propis reglaments d'honors i distincions o les seves normatives de protocol intern, per la qual cosa cal informar-se sobre la seva existència en el moment d'aplicar la legislació.

Taula 1. Àmbits d'aplicació territorial i competencial de les normatives de protocol

Àmbit estatal	Àmbit autonòmic	Àmbit local
Reial decret 2099/1983	Legislacions autonòmiques	Normatives pròpies

2. Normativa protocol·lària, democràcia i monarquia parlamentària

Martínez-Correcher (1997) sosté que per tal que es produeixin canvis fonamentals en les normes de protocol cal que es doni una nova situació política institucional i que existeixi voluntat per part del poder polític que les coses canviïn. Ambdues circumstàncies es donen a Espanya a partir de 1975 (mort del general Franco i jurament com el "seu successor a títol de rei" de Joan Carles de Borbó), i especialment a partir de 1977 (primeres eleccions democràtiques) i 1978 (promulgació de la Constitució).

Durant els primers anys d'aquesta nova era en la història del nostre país té lloc el període que hem batejat amb el nom de **caos protocol·lari**, pel fet que continuaven vigents unes regles obsoletes i havien sorgit unes altres figures i institucions derivades de la nova estructura constitucional de l'Estat. Continuen apareixent normes i decrets sobre les figures que es van incorporant a l'elenc d'institucions democràtiques espanyoles, però es mantenen els principis informadors del reglament de 1968. La preocupació entre els professionals del protocol és cada vegada més gran en haver-se d'enfrontar a un nou disseny d'actes per al qual manquen dels instruments adequats. En les diferents jornades de relacions públiques i protocol de les corporacions locals es planteja una i altra vegada aquesta problemàtica.

En aquest punt, al mig d'un caos de normatives generals i particulars, Felipe González, president del Govern socialista guanyador de les eleccions generals de 1982, encarrega al diplomàtic Joaquín Martínez-Correcher, comte de la Sierra Gorda, l'elaboració d'un nou reglament de protocol, projecte per al qual es nomena una comissió composta pel Ministeri d'Afers Estrangers, el Ministeri de Defensa, la Casa Reial i el mateix Martínez-Correcher com a conseller del president per a Assumptes Institucionals i coordinador del projecte.

El 3 d'agost de 1983 va ser promulgada l'Ordenació general de precedències en l'Estat. Segons el seu impulsor, Martínez-Correcher (1997, pàg. 31), es tracta d'una ordenació revolucionària que no es limita a ordenar casuísticament, sinó que estableix per primera vegada una filosofia política moderna del protocol amb principis informadors de caràcter general la característica principal dels quals és la major prevalença que es dóna a les autoritats elegides sobre les autoritats nomenades.

L'esmentada ordenació és vigent des de la seva promulgació, si bé en alguns sectors s'està produint en els últims temps un ampli debat sobre la necessitat de la seva reforma. Des del nostre punt de vista, el Reial decret ha suportat bastant

bé el pas del temps, i les mancances que pugui presentar poden atribuir-se més a la falta de legislació i normatives pròpies per part de comunitats autònomes i entitats locals que a altres raons.

2.1. Reial decret 2099/1983

El Reial decret 2099/1983, de 4 d'agost², pel qual s'aprova l'Ordenació general de precedències en l'Estat, consta d'un preàmbul i vint-i-un articles en el títol preliminar, títols I, II, III i IV, i disposició final derogatòria.

⁽²⁾BOE núm. 188 del 8 d'agost de 1983

El preàmbul és una exposició detallada de motius en la qual es fa referència expressa a la nova situació creada a Espanya a partir de l'adveniment d'un estat social i democràtic de dret en forma de monarquia parlamentària, instituit per la Constitució de 1978, que es veurà reflectida en la nova estructura de poders que "articulen la imatge política i administrativa de la nació". Aquesta referència expressa al terme *imatge* ens reafirma a considerar al protocol un instrument del cerimonial al servei de les relacions públiques organitzacionals, en aquest cas estatals.

Els principis informadors d'aquesta ordenació són els següents:

- La nova constitució politicoterritorial de l'estat de les autonomies en disset comunitats autònomes.
- La major graduació democràtica de les investidures electives i representatives sobre les designades.
- El reconeixement al món de la cultura amb la ubicació de figures com els rectors d'universitat i el president de l'Institut d'Espanya.
- La necessitat de regular l'ordenació de precedències en l'assistència a actes oficials, de la Corona, autoritats, institucions, corporacions i personalitats "dins del règim del protocol de l'Estat". Ja en el preàmbul queda clar el seu àmbit exclusiu d'aplicació: els actes oficials i el protocol de l'Estat. Es tracta, per tant, d'una norma donada per l'Estat per a ordenar-se a si mateix exclusivament en aquells actes organitzats per ell mateix, com veurem més endavant quan es defineixin els actes oficials.

El títol preliminar (art. 1.1) defineix l'objecte del Reial decret, el règim de precedències dels càrrecs i ens públics en els actes oficials, i limita expressament l'àmbit d'aplicació als esmentats actes oficials, i nega qualsevol competència en actes que no ho són.

En l'art. 2 s'estableix la competència de la Direcció de Protocol de l'Estat per a aplicar-lo conjuntament amb la Direcció de Protocol del Ministeri d'Afers Estrangers si existeix concurrència d'autoritats o entitats estrangeres en actes pú-

blics de caràcter internacional, organitzats per l'Estat, a Espanya o a l'estranger (art. 2.1), o en qualsevol acte públic no organitzat per l'Estat (art. 2.2) però d'importància per a les relacions exteriors d'Espanya.

L'article 2 va experimentar un canvi radical en promulgar-se el 10 de maig de 1996 el Reial decret 838/1996, que reestructura el Gabinet i la Secretaria General de la Presidència del Govern. Dins del Gabinet del President del Govern es nomena un director general de Protocol de la Presidència del Govern adscrit a la Secretaria General, organisme paral·lel al Gabinet. Aquest Departament de Protocol de la Presidència del Govern assumeix les funcions de les direccions de Protocol de l'Estat i de la Presidència del Govern, que són suprimides per la disposició final primera. Ens fa l'efecte que és difícil compaginar el servei als interessos de la totalitat de l'Estat que exercia la Direcció de Protocol de l'Estat, amb els interessos particulars del president del Govern.

El títol I s'ocupa en el seu capítol I de la classificació i presidència dels actes, entenent que els actes oficials poden ser:

- **De caràcter general** (art. 3.a): organitzats per la Corona, el Govern, l'Administració de l'Estat, les comunitats autònomes o les corporacions locals. I afegeix "con ocasión de conmemoraciones o acontecimientos nacionales, de las autonomías, provinciales o locales".
- **De caràcter especial** (art. 3.b): organitzats per determinades institucions, organismes o autoritats, "con ocasión de conmemoraciones o acontecimientos propios del ámbito específico de sus respectivos servicios, funciones y actividades".

Aquesta classificació d'actes manté en essència la de l'anterior decret, però no acaba d'aclarir, al nostre entendre, les diferències. Pel que fa a l'emissor de la comunicació, l'organitzador, en tots dos supòsits ha de ser l'Estat, ja que altrament no es tractaria d'actes oficials. Però d'altra banda, la descripció minuciosa d'entitats organitzadores d'aquests actes no sembla deixar fora cap instància que no sigui estatal: la Corona i els tres nivells territorials de l'Estat (el central, l'autonòmic i el local) en els de caràcter general. Qui són per tant els organitzadors en els actes de caràcter especial?

L'única interpretació possible –tesi defensada per López Nieto, Otero i Marín Calahorra, entre d'altres– és que si els actes oficials de caràcter general i de caràcter especial han de ser convocats per l'Estat, els primers es deuen referir a la Direcció de l'Estat, el poder executiu i els nivells de poder territorials (comunitats autònomes, ajuntaments i diputacions), i els segons, als poders legisla-

tiu i judicial. Com veurem més endavant, en els art. 5 i 6, el poder executiu pot ordenar-se a si mateix i a qui en depengui, però no pot dir a les cambres legislatives o al poder judicial com han d'organitzar "casa seva".

Quant al motiu o l'objecte de la celebració, la diferència és encara més difícil d'assenyalar. Sembla clar que en els actes oficials de caràcter general es tracta d'esdeveniments nacionals, autonòmics o locals. El criteri de distinció és territorial. Però qualsevol acte oficial de caràcter especial té un àmbit territorial (central, autonòmic o local), de manera que sigui quin sigui l'esdeveniment està organitzat per alguna de les instàncies contemplades anteriorment. Quin és l'"àmbit específic dels seus respectius serveis, funcions i activitats"? Ens sembla que l'única diferenciació possible entre aquestes dues categories d'actes oficials, els de caràcter general i els de caràcter especial, es refereix exclusivament a l'emissor de la comunicació, a l'organitzador, que és qui atorga la categoria.

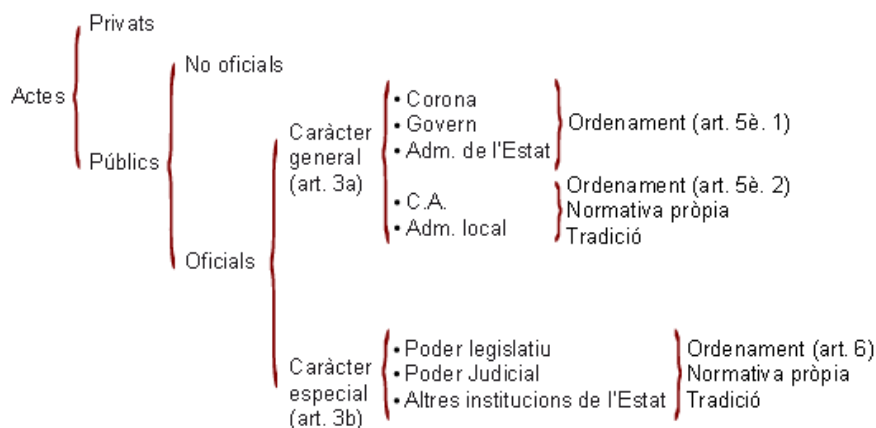
Sobre la presidència dels actes, l'art. 4.1 és categòric en afirmar que "los actos serán presididos por la autoridad que los organice", però trenca tota aquesta seguretat afirmant que en cas de no ostentar la presidència "ocupará lugar inmediato a la misma". La indeterminació que atorga la manca d'un article en el terme *lloc immediat* i la redacció ambigua d'aquest article semblen estar fetes així deliberadament per a permetre certa flexibilitat en l'aplicació de la norma en determinades situacions o circumstàncies particulars que facin aconsellable una cessió de presidència.

Sí podem dir que en la realitat quotidiana és una pràctica que ha propiciat abusos dels més forts (el poder polític) cap als més febles (la societat en general), de manera que ha estat habitual en aquests anys veure l'organitzador de l'acte en l'extrem esquerre d'una taula presidencial multitudinària (sis, set, vuit persones) els llocs centrals de la qual estan ocupats per autoritats de major rang però sense vinculació orgànica o competencial amb l'acte per si mateix. Afortunadament, en els últims anys sembla ser que està rementent aquest costum, i ja en les conclusions del II Congrés Internacional de Protocol (Sevilla, juny de 1997) i en les del IX Congrés Nacional de Protocol (Càceres, abril de 1998) es va recomanar en aquest sentit que, en cas de cessió de presidència, se cedeixi només un lloc.

El mateix art. 4.1 estableix l'alternança de dreta a esquerra com a mètode per a ordenar les altres autoritats, i no es realitza cap referència expressa a l'ordenació correlativa, encara que a la pràctica es mantingui en disposicions lineals que tinguin un eix a partir del qual situar-se (banderes en filera, desfilades, salutacions, actes en esglésies, etc.), i es reserva l'alternança per a presidències estàtiques dempeus o asseguts al fons del saló.

En l'esquema següent podeu veure la classificació d'actes i la normativa per la qual han de regir-se.

Classificació d'actes segons el Reial decret 2099/1983

El capítol II del títol I aborda les normes de precedència que s'han de seguir segons els tipus d'actes oficials (art. 5 i 6) mostrats en l'esquema; l'organització dels actes militars (art. 7) per les Forces Armades segons el Reial decret 834/1984, d'11 d'abril³, pel qual s'aprova el Reglament d'actes i honors militars, així com els diferents rangs d'ordenació individual, departamental i col·legiada (art. 8) i la complexa qüestió de la representació (art. 9).

⁽³⁾http://www.boe.es/g/es/bases_datos/doc.php?coleccion=iberlex&id=1984/09759

Aquest últim article del títol I, el novè, és potser el més problemàtic i discutit des de la promulgació del Reial decret. Manifesta que la persona que representi en el seu càrrec una autoritat superior, no gaudirà de la precedència reconeguda a aquesta, sinó de la seva pròpia, amb les excepcions del cap de l'Estat i el president del Govern, que han de fer-ho constar expressament. Les discussions sobre aquest punt s'han produït entorn de les figures de la representació per delegació (una autoritat delega el seu càrrec en una altra d'inferior del seu mateix àmbit competencial), el càrrec en funcions (en cas de vacant del seu titular, té les seves competències i prerrogatives) i el càrrec accidental (per causa imprevista d'absència limitada del titular, sense les seves competències i prerrogatives).

El títol II (art. 10 a 13) tracta de la "Precedència d'autoritats en els actes oficials de caràcter general organitzats per la Corona, el Govern o l'Administració de l'Estat", i desglossa en dos supòsits aquesta ordenació: actes celebrats a la Vila de Madrid com a capital de l'Estat (art. 10) i actes celebrats al territori d'una comunitat autònoma (art. 12). En principi, i segons aquesta divisió, en qualsevol lloc d'Espanya, excepte Madrid, i en actes organitzats directament per la Corona o l'Administració de l'Estat, és d'aplicació l'art. 12.

Article 10

L'article 10 estableix quaranta-una categories d'autoritats a títol individual (rang d'ordenació individual o personal) per als actes celebrats a la Vila de Madrid. Són aquestes:

- 1) Rei o Reina.
- 2) Reina consort o Consort de la Reina.
- 3) Príncep o Princesa d'Astúries.
- 4) Infants d'Espanya.
- 5) President del Govern.
- 6) President del Congrés dels Diputats.
- 7) President del Senat.
- 8) President del Tribunal Constitucional.
- 9) President del Consell Superior del Poder Judicial.
- 10) Vicepresidents del Govern, segons el seu ordre.
- 11) Ministres del Govern, segons el seu ordre.
- 12) Degà del cos diplomàtic i ambaixadors estrangers acreditats a Espanya.
- 13) Expresidents del Govern (passen al 14).
- 14) Presidents dels consells de govern de les comunitats autònomes, segons el seu ordre (passen al 13).
- 15) Cap de l'oposició.
- 16) Alcalde de Madrid.
- 17) Cap de la Casa de S. M. el Rei.
- 18) President del Consell d'Estat.
- 19) President del Tribunal de Comptes.
- 20) Fiscal general de l'Estat.
- 21) Defensor del Poble.
- 22) Secretaris d'Estat, segons el seu ordre, i president de la Junta de Caps d'Estat Major dels Exèrcits de Terra, Mar i Aire.

- 23) Vicepresidents de les meses del Congrés dels Diputats i del Senat, segons el seu ordre.
- 24) President del Consell Suprem de Justícia Militar.
- 25) Delegat del Govern a la Comunitat Autònoma de Madrid.
- 26) Capità general de la Primera Regió Militar, almirall cap de la Jurisdicció Central de Marina i tinent general cap de la Primera Regió Aèria.
- 27) Cap de la Cambra Militar i secretari general de la Casa de S. M. el Rei.
- 28) Subsecretaris i assimilats, segons el seu ordre.
- 29) Secretaris de les meses del Congrés dels Diputats i del Senat, segons el seu ordre.
- 30) President de l'Assemblea legislativa de la Comunitat Autònoma de Madrid.
- 31) Encarregats de Negocis Estrangers acreditats a Espanya.
- 32) President de l'Institut d'Espanya.
- 33) Cap de Protocol de l'Estat.
- 34) Directors generals i assimilats, segons el seu ordre.
- 35) Consellers de Govern de la Comunitat Autònoma de Madrid.
- 36) Membres de l'Assemblea Legislativa de la Comunitat Autònoma de Madrid.
- 37) President i fiscal del Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Autònoma de Madrid.
- 38) Diputats i senadors per Madrid.
- 39) Rectors de la universitat, amb seu a Madrid, per antiguitat de la universitat.
- 40) Governador militar de Madrid.
- 41) Tinents d'Alcalde de l'Ajuntament de Madrid.

Després d'aquesta prolixa relació d'autoritats i alts càrrecs administratius, s'entreu una filosofia ordenadora regida pels següents principis:

- Aparició de la Corona encapçalant la relació (1 al 4).

- Representació dels números u de cada poder (legislatiu, executiu i judicial) i nivell territorial (central, autonòmic, local) per davant dels números dos de cada un d'ells, i aquests davant dels tercers.
- Preeminència dels càrrecs públics elegits sobre els designats.
- Alternança de les diferents institucions de l'Estat.
- Representació, en definitiva, de l'estructura de l'Estat en la Corona, els tres poders i els nivells territorials com a entitats principals, acompanyades de les Forces Armades (en pràctica igualtat) i els representants d'altres estats.

L'article 11.1 atorga la designació de la precedència interna dels càrrecs de la Presidència del Govern a l'esmentada Presidència; l'11.2 indica que l'ordenació de ministres i alts càrrecs es farà segons l'ordre de ministeris, i l'11.3 indica la de les autoritats d'un ministeri la resoldrà l'esmentat ministeri.

El contingut de l'article 12 es correspon amb el del 10, però aplicat als actes que tenen lloc al territori d'una comunitat autònoma. Probablement podria haver quedat més clar si s'hagués especificat l'emissor de la comunicació, l'organitzador de l'acte, perquè qualsevol punt d'Espanya en el qual hi hagi un acte oficial està ubicat en una comunitat autònoma, i fins i tot a la Vila de Madrid l'article 10 no hauria d'afectar aquells esdeveniments oficials organitzats per la Comunitat Autònoma de Madrid o l'Ajuntament de la Vila.

Precedència en comunitats autònomes

La precedència en comunitats autònomes (art. 12) és la següent:

- 1) Rei o Reina.
- 2) Reina consort o Consort de la Reina.
- 3) Príncep o Princesa d'Astúries.
- 4) Infants d'Espanya.
- 5) President del Govern.
- 6) President del Congrés dels Diputats.
- 7) President del Senat.
- 8) President del Tribunal Constitucional.
- 9) President del Consell Superior del Poder Judicial.
- 10) President del Consell de Govern de la comunitat autònoma.
- 11) Vicepresidents del Govern, segons el seu ordre.

- 12) Ministres del Govern, segons el seu ordre.
- 13) Degà del cos diplomàtic i ambaixadors estrangers acreditats a Espanya.
- 14) Expresidents del Govern.
- 15) Presidents dels consells de govern d'altres comunitats autònomes.
- 16) Cap de l'oposició.
- 17) President de l'Assemblea Legislativa de la comunitat autònoma.
- 18) Delegat del Govern a la comunitat autònoma.
- 19) Alcalde del municipi on se celebri l'acte.
- 20) Cap de la Casa de S. M. el Rei.
- 21) President del Consell d'Estat.
- 22) President del Tribunal de Comptes.
- 23) Fiscal general de l'Estat.
- 24) Defensor del Poble.
- 25) Secretaris d'Estat, segons el seu ordre, i president de la Junta de Caps d'Estat Major dels Exèrcits de Terra, Mar i Aire.
- 26) Vicepresidents de les meses del Congrés dels Diputats i del Senat, segons el seu ordre.
- 27) President del Consell Suprem de Justícia Militar.
- 28) Capità general de la Regió Militar, capità general i comandant general de la Zona Marítima, cap de la Regió o Zona Aèria i comandant general de la Flota, segons el seu ordre.
- 29) Cap de la Cambra Militar i secretari general de la Casa de S. M.
- 30) Consellers de Govern de la comunitat autònoma, segons el seu ordre.
- 31) Membres de la mesa de l'assemblea legislativa de la comunitat autònoma.
- 32) President i fiscal del Tribunal Superior de Justícia de la comunitat autònoma.
- 33) Subsecretaris i assimilats, segons el seu ordre.
- 34) Secretaris de les meses del Congrés dels Diputats i del Senat, segons el seu ordre.

- 35) Encarregats de negocis estrangers acreditats a Espanya.
- 36) President de l'Institut d'Espanya.
- 37) Cap de Protocol de l'Estat.
- 38) Governador civil de la província on se celebri l'acte.
- 39) President de la Diputació Provincial, Mancomunitat o Consell Insular.
- 40) Directors generals i assimilats, segons el seu ordre.
- 41) Diputats i senadors per la província on se celebri l'acte.
- 42) Rectors d'universitat al districte del qual tingui lloc l'acte, segons l'antiguitat de la universitat.
- 43) Delegat insular del Govern, al seu territori.
- 44) President de l'Audiència Territorial o Provincial.
- 45) Governador militar i caps dels sectors naval i aeri.
- 46) Tinents d'alcalde de l'ajuntament d'on se celebri l'acte.
- 47) Comandant militar de la plaça, comandant o ajudant militar de Marina i autoritat aèria local.
- 48) Representants consulars estrangers.

Aquesta és l'ordenació general. Vegem les seves peculiaritats:

- Hi ha un gran bloc d'autoritats que no varia. Es tracta de la cúpula de l'Estat espanyol composta per la Corona (1-4) i les capçaleres dels tres poders (5-9).
- El lloc 10 és ocupat pel primer nivell territorial de l'Estat, el president de la comunitat autònoma. La redacció original del decret deixava la primera autoritat de la comunitat autònoma (número u del nivell territorial) per darrere dels vicepresidents (número dos de l'executiu), fins que una sentència del Tribunal Suprem (20 de novembre de 1986) va fallar favorablement un recurs presentat per les comunitats autònomes del País Basc i Catalunya. Un segon recurs, també favorable, amb data 2 de desembre del mateix any, modifica de la mateixa manera la ubicació dels citats presidents en l'article 10, intercanviant el seu lloc (14) amb el dels expresidents del Govern (13).
- El següent canvi és la col·locació del president de l'assemblea legislativa de la comunitat autònoma (segona autoritat autonòmica i capçalera del poder legislatiu en la comunitat) en el número 17, seguit de la figura del de-

legat del Govern en la comunitat en el 18 (representant del Govern central que ocupava un lloc inferior, el 25, en l'article 10) i l'alcalde de la ciutat on tingui lloc l'esdeveniment en el 19 (primera autoritat local, i el càrrec més proper als administrats, elegit directament per ells). Amb la introducció d'aquest bloc de primeres autoritats autonòmiques i locals a continuació de les primeres nacionals, queda completada la representació del disseny polític de l'estat de dret de les autonomies als primers llocs de l'ordenació de precedències.

- Es manté l'ordre dels llocs 20 al 27 corresponents als llocs 17 al 27 de l'article 10, i s'inclouen a continuació els consellers de Govern (30), els membres de la mesa de l'assemblea legislativa (31) i el president i fiscal del Tribunal Superior de Justícia (32) de la comunitat autònoma, entre el cap de la Cambra Militar i el secretari general de la Casa de S. M. el Rei (29) i els subsecretaris i assimilats (33).
- Es manté de la mateixa manera el bloc compost pels llocs 33 al 37, corresponent als números 28 al 33 de l'article 10, i s'hi incorporen el governador civil de la província (38, encara que el càrrec avui ja no existeix i el seu lloc l'ocupa el subdelegat del Govern a la província) i el president de la Diputació Provincial, Mancomunitat o Consell Insular (39). Després dels directors generals (40) hi ha els diputats i senadors per la província, que passen del lloc 38 a la Vila de Madrid al 41 a les comunitats (segons l'article 12).
- Els últims llocs, del 42 al 48, són ocupats per les mateixes autoritats que en l'article 10, amb la incorporació del delegat insular del Govern al seu territori (43), el president (i el fiscal) de l'Audiència Territorial (44), els caps dels sectors Naval i Aeri al costat del governador militar (45), el comandant militar de la Plaça, comandant o ajudant militar de Marina i autoritat aèria local (47) i els representants consulars (48).

En general, s'atorga a càrrecs provincials i locals una millor precedència, perquè la majoria dels actes que tenen lloc a Espanya són d'àmbit provincial o local, amb assistència d'aquestes autoritats i no de les primeres de l'Estat. D'altra banda, hi ha càrrecs que han desaparegut (governador civil) o han canviat de nomenclatura (capitans generals per tinentes generals), i el lògic desenvolupament estatutari autonòmic ha creat noves institucions que no apareixen reflectides (defensors del poble, consells consultius, etc.).

En la taula 1 realitzem una anàlisi comparativa de les precedències des del punt de vista de l'Administració central i de les comunitats autònomes, i indiquem quins llocs ocupen les autoritats segons si es tracta d'un acte oficial de caràcter general organitzat a la Vila de Madrid o en el territori d'una comunitat autònoma.

Taula 1. Anàlisi comparativa de precedències

Núm. a la Vila de Madrid	Núm. a la comunitat	Autoritats
10	1	President de Consell de Govern de la comunitat autònoma
17	2	President de l'assemblea legislativa de la comunitat autònoma
18	3	Delegat del Govern
19	4	Alcalde
28	5	Tinents generals de la Regió Militar, Zona Marítima, Regió Aèria i comandant de la Flota
30	6	Consellers de Govern de la comunitat autònoma
31	7	Membres de la mesa de l'assemblea legislativa de la comunitat autònoma
32	8	President i fiscal del Tribunal Superior de Justícia de la comunitat autònoma
38	9	Subdelegat del Govern de la província
39	10	President de la Diputació Provincial
41	11	Diputats i senadors per la província
42	12	Rectors de la universitat
44	13	President i fiscal de l'Audiència Territorial i Provincial
45	14	General governador militar
46	15	Tinents d'alcalde
47	16	Comandant militar de Marina
48	17	Representants consulars estrangers

L'article 13 ordena els presidents de les comunitats autònomes d'acord amb l'antiguitat de la publicació oficial dels seus estatuts d'autonomia (taula 2) i, en cas de coincidència, per antiguitat en l'acompliment del càrrec. Segons el mateix article, cada comunitat pot ordenar els membres del seu Consell de Govern (taula 3).

Taula 2. Precedències de les comunitats autònomes

Comunitat	Llei orgànica	BOE
Catalunya	4/79 (18 desembre)	22.12.79
País Basc	3/79 (18 desembre)	22.12.79
Galícia	1/81 (6 abril)	28.04.81
Andalusia	6/81 (30 desembre)	11.01.82
Astúries	7/81 (30 desembre)	11.01.82

Comunitat	Llei orgànica	BOE
Cantàbria	8/81 (30 desembre)	11.01.82
La Rioja	3/82 (9 juny)	19.06.82
Múrcia	4/82 (9 juliol)	19.06.82
Comunitat Valenciana	5/82 (1 juliol)	10.07.82
Aragó	8/82 (10 agost)	16.08.82
Castella - la Manxa	9/82 (10 agost)	16.08.82
Canàries	10/82 (10 agost)	16.08.82
Navarra	13/82 (10 agost)	16.08.82
Extremadura	1/83 (25 febrer)	26.02.83
Balears	2/83 (25 febrer)	01.03.83
Madrid	3/83 (25 febrer)	01.03.83
Castella-Lleó	4/83 (25 febrer)	02.03.83

Taula 3. Relació de conselleries de la Junta d'Andalusia (VIII Legislatura, 2008)

Consellers de la Junta d'Andalusia
Conselleria de la Presidència
Conselleria de Governació
Conselleria d'Economia i Hisenda
Conselleria de Justícia i Administració Pública
Conselleria d'Innovació, Ciència i Empreses
Conselleria d'Obres Públiques i Transports
Conselleria d'Habitatge i Ordenació del Territori
Conselleria d'Ocupació
Conselleria de Turisme, Comerç i Esport
Conselleria d'Agricultura i Pesca
Conselleria de Salut
Conselleria d'Educació
Conselleria per a la Igualtat i Benestar Social
Conselleria de Cultura
Conselleria de Medi Ambient

Quant al títol III, estableix la casuística de l'ordenació d'institucions i corporacions (rang d'ordenació col·legiat) en els actes oficials de caràcter general que tinguin lloc a la vila de Madrid (art. 14) i al territori propi d'una comunitat autònoma (art. 16), de la mateixa manera que el títol II ho fa amb les autoritats (rang d'ordenació individual o personal).

Article 14 a la Vila de Madrid

L'article 14 estableix aquestes precedències col·legiades a la Vila de Madrid:

- 1) Govern de la nació.
- 2) Cos diplomàtic acreditat a Espanya.
- 3) Mesa del Congrés dels Diputats.
- 4) Mesa del Senat.
- 5) Tribunal Constitucional.
- 6) Consell General del Poder Judicial.
- 7) Tribunal Suprem.
- 8) Consell d'Estat.
- 9) Tribunal de Comptes.
- 10) Presidència del Govern.
- 11) Ministeris, segons el seu ordre.
- 12) Institut d'Espanya i reials acadèmies.
- 13) Consell de Govern de la Comunitat Autònoma de Madrid.
- 14) Assemblea Legislativa de la Comunitat Autònoma de Madrid.
- 15) Tribunal Superior de Justícia de Madrid.
- 16) Ajuntament de Madrid.
- 17) Claustre universitari.

Mentre que la Corona no hi apareix reflectida, després del poder executiu (el Govern de la nació en el lloc número 1) se situa el cos diplomàtic (2), en un gest de reconeixement del pes de les relacions internacionals. A continuació es col·loca el poder legislatiu (3, 4), el judicial (5, 6), les altes institucions de l'Estat (7, 8, 9), els departaments ministerials (10, 11), l'Institut d'Espanya i les acadèmies (12), i només llavors les corporacions autonòmiques (13, 14, 15), locals (17) i universitàries (18). L'equilibri de forces, corporativament parlant, s'inclina considerablement a favor de l'Estat central. L'autonòmic queda notablement postergat.

L'article 15 estableix el tercer rang d'ordenació, el departamental, atorgant a les corporacions esmentades en l'article 14 la capacitat d'establir els seus ordres interns de precedències segons la seva normativa pròpia. Si bé la llista de ministeris ha experimentat successius canvis (1994, 1996, 2000...), el Reial

⁽⁴⁾BOE núm. 90, de 14 d'abril de 2000.

decret 432/2008, de 12 d'abril⁴, pel qual es reestructuren els departaments ministerials ens aporta informació bastant precisa i actualitzada sobre les seves precedències:

Taula 4. Ordenació de precedències dels ministeris

Ministeris
Ministeri d'Afers Estrangers i de Cooperació
Ministeri de Justícia
Ministeri de Defensa
Ministeri d'Economia i Hisenda
Ministeri de l'Interior
Ministeri de Foment
Ministeri d'Educació, Política Social i Esport
Ministeri de Treball i Immigració
Ministeri d'Indústria, Turisma i Comerç
Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí
Ministeri de la Presidència
Ministeri d'Administracions Públiques
Ministeri de Cultura
Ministeri de Sanitat i Consum
Ministeri d'Habitatge
Ministeri de Ciència i Innovació
Ministeri d'Igualtat

L'article 16 estableix el següent ordre per als actes oficials al territori d'una comunitat autònoma:

- 1) Govern de la Nació.
- 2) Cos diplomàtic acreditat a Espanya.
- 3) Consell de Govern de la comunitat autònoma.
- 4) Mesa del Congrés dels Diputats.
- 5) Mesa del Senat.
- 6) Tribunal Constitucional.
- 7) Consell General del Poder Judicial.
- 8) Tribunal Suprem de Justícia.
- 9) Assemblea legislativa de la comunitat autònoma.
- 10) Consell d'Estat.
- 11) Tribunal de Comptes.
- 12) Tribunal Superior de Justícia de la comunitat autònoma.
- 13) Ajuntament de la localitat.

- 14) Presidència del Govern.
- 15) Ministeris, segons el seu ordre.
- 16) Institut d'Espanya i reials acadèmies.
- 17) Conselleries de Govern de la comunitat autònoma, segons el seu ordre.
- 18) Institut d'Espanya i reials acadèmies.
- 19) Govern Civil de la província.
- 20) Diputació Provincial, Mancomunitat o Consell Insular.
- 21) Audiència Territorial o Provincial.
- 22) Claustre universitari.
- 23) Representacions consulars estrangeres.

Com a diferència més notable entre els articles 14 (Vila de Madrid) i 16 (comunitats autònomes), hem d'assenyalar la major importància de les primeres corporacions autonòmiques en el segon cas. Sobretot, el Consell de Govern, que passa del lloc 13 al 3; l'Assemblea Legislativa, del 14 al 9; el Tribunal de Justícia, del 15 al 12, i l'Ajuntament, del 16 al 13.

L'article 17 estableix l'ordenació quan siguin convocades conjuntament autoritats i corporacions, i indica de quina manera aquestes han de col·locar-se a continuació d'aquelles, a excepció que el Protocol de l'Estat indiqui el contrari.

El títol IV correspon a les normes addicionals. Els articles 18 i 19 s'ocupen de la ubicació de la Casa Reial (art. 18) i l'alt personal de la Casa de S. M. el Rei (art. 19). La Casa Reial, mitjançant el Protocol de l'Estat, ha de comunicar quines persones de la família reial acudirán als actes, per col·locar-los segons l'ordenació. L'alt personal de la Casa de S. M., quan acompanyi S. M. en actes oficials, s'ha de situar en un lloc "especial i adequat" des d'on pugui complir les seves funcions.

L'article 20 estableix el lloc dels ambaixadors d'Espanya en exercici que acompanyin els caps d'estat o membres del seu govern davant de qui estiguin acreditats. Van a continuació dels expresidents del Govern.

L'article 21 assimila en les precedències el president de la Diputació i del Parlament Foral de Navarra amb els presidents de les juntes de govern i parlaments de les comunitats autònomes. També assimila els parlamentaris forals amb els dels parlaments de les comunitats autònomes.

I, finalment, la disposició final derogatòria deixa sense vigor totes les disposicions s'oposin a tot el que ha quedat establert en el Reial decret.

2.2. Situació actual

Des de 1983, els professionals del cerimonial i el protocol a Espanya han disposat d'un instrument essencial per al desenvolupament de la seva tasca: el **Reial decret 2099/1983**. En general, aquesta norma ha estat valorada molt positivament per tot el que ha significat d'innovador i ordenador, i sobretot

per la seva capacitat d'infondre uns principis generals en l'organització d'actes d'acord amb l'esperit d'un estat social i democràtic de dret. Malgrat això, i a causa sobretot de l'evolució de les estructures competencials de l'estat de les autonomies i del propi desenvolupament de les comunitats autònomes, no han deixat de sentir-se veus sobre la necessitat de rectificar alguns articles, incorporar o treure autoritats o fins i tot redactar un nou reglament de precedències. Des de les Jornades de Funcionaris de l'Administració Local celebrades a Santander el mateix any 1983, no hi ha hagut fòrum en el qual no s'hagi sotmès a debat l'article 9 sobre la representació o no s'hagin plantejat dubtes sobre el lloc on cal situar determinades autoritats, per posar només un parell d'exemples.

En tots aquests anys, evidentment, han canviat una sèrie de càrrecs que apareixen en la relació de precedències. Han desaparegut el Consell Suprem de Justícia Militar, els governadors civils i els governs militars, i han canviat de denominació els capitans generals de les regions militars, avui els seus tinentes generals en cap, encara que es manté la seva funció i el seu lloc en l'ordre de precedències. El cap de Protocol de l'Estat ha estat suprimit, si bé les seves funcions han estat assumides pel director del Departament de Protocol de Presidència del Govern. Altres càrrecs, com els parlamentaris autonòmics, viceconsellers i directors generals o vicepresidents de diputacions, no estan recollits.

De la mateixa manera, càrrecs i institucions resultants del propi desenvolupament autonòmic (defensors del poble, cambres de comptes, delegats de governació, consells consultius, etc.) o de la revitalització de tradicions seculares (el justícia d'Aragó o el president del Tribunal de les Aigües a la Comunitat Valenciana) s'han anat incorporant els actes oficials sense comptar amb una reglamentació general casuística que els tingui en compte.

Són moltes les veus que advoquen per realitzar canvis al Reial decret o substituir-lo per un altre que sigui més adequat a les necessitats actuals, si bé és cert que la seva redacció s'hauria de cenyir a proporcionar els principis generals comuns a tot l'Estat espanyol, la casuística de les principals autoritats comunes a totes les comunitats autònomes i el marc teòric en el qual desenvolupar les normatives. Altrament, cauria en el risc d'elaborar llistes interminables d'autoritats i d'envair les competències de les administracions autonòmiques i locals, que tenen tot el dret, i, sobretot, les competències per a ordenar les seves pròpies autoritats segons les seves pròpies directrius i prioritats.

D'altra banda, l'evolució de l'anomenada societat civil o forces socials (empreses, associacions, partits polítics, mitjans de comunicació, fundacions, sindicats, organitzacions empresarials, ONG, etc.) i la seva incorporació a la vida pública, com els correspon quan són elles les que organitzen determinats esdeveniments especials o quan són presents en altres organitzats per l'Estat en

qualsevol dels seus nivells territorials, fan necessàries una sèrie de correccions que, si en la teoria estan perfectament definides, en la realitat no sempre es duen a terme.

En efecte, l'àmbit d'aplicació del Reial decret, limitat literalment als actes oficials de caràcter general o especial, s'hauria de complir amb molta pulcritud, ja que el seu caràcter privat o públic, oficial o no oficial, l'atorga l'emissor de la comunicació (l'acte) i no les persones físiques o jurídiques que hi estan implicades (i molt menys la seva temàtica). Es requeriria, doncs, una profunda revisió no tant dels principis informadors del Reial decret, com de l'aplicació devastadora i prepotent que alguns caps de protocol de càrrecs i organismes oficials en realitzen, ignorant o postergant en la majoria de les ocasions els seus vertaders protagonistes en nom d'una major visibilitat de les instàncies que representen.

Aquest procés ha de discórrer en paral·lel a una presa de consciència per part d'aquestes forces socials sobre la importància de la seva presència pública, i de la necessitat de dotar-se de departaments de relacions públiques, i si escau de cerimonial, que gestionin les seves relacions amb els seus públics, de manera que la imatge percebuda es correspongui amb els objectius que es proposin. Mentre col·legis professionals, associacions cíviques, entitats esportives, i un llarg etcètera del que anomenaríem *forces socials* no assumeixin aquest repte, seran els departaments de protocol estatals els que continuaran organitzant els actes públics en el seu propi benefici, siguin oficials o no, quan comptin amb la presència de les seves autoritats.

L'Estat té la capacitat d'ordenar-se a si mateix en les seves aparicions públiques, i ho fa per mitjà de les normes de protocol. Però en cap cas no ha d'incorporar a aquesta ordenació altres instàncies ni interferir en les ordenacions internes que aquestes puguin realitzar. Tots entenem que hem de posar ordre a casa nostra, però seríem recriminats si ho intentéssim fer en les dels veïns...

Hauria de començar a ser habitual veure el president d'una comunitat autònoma o l'alcalde d'una localitat a la seva ciutat assegut entre el públic en un acte empresarial, religiós o esportiu. Fins i tot seria desitjable més respecte de les autoritats del país cap a sensibilitats minoritàries sobre les quals també governen i pels impostos de les quals també estan sustentades, això pel que fa a aparicions públiques en actes religiosos d'una sola confessió, o a manifestacions de suport a concepcions tradicionals de la societat no sempre en sintonia amb les exigències dels nous temps.

Aquest és el camí que queda per fer, una via que conformaria tota una filosofia política, la de l'estat dels ciutadans, que si bé està instaurada constitucionalment al nostre país, encara no es percep amb tota la nitidesa necessària en els actes públics on s'aplica el protocol intraestatal. Davant el protocol de les autoritats hem de començar a pensar en el cerimonial ciutadà, en el qual la preocupació per transmetre l'ordre constitucional hauria de donar cabuda a les diferents forces polítiques, socials, econòmiques o culturals que el componen, i fugir de temptacions monopolitzadores d'imatge per part del poder polític quan aquest no és l'únic ni principal emissor de la comunicació.

Els ciutadans també són l'Estat, de fet, la seva part més important, i com a tals han de ser presents per mitjà dels seus legítims representants en la imatge institucional de la vida quotidiana que es vulgui projectar en qualsevol acte al qual acudeixin, especialment si està organitzat per ells mateixos.

És necessari que les diferents organitzacions que componen aquest complex entramat denominat *societat civil* o *forces socials* entenguin que han de ser elles les principals responsables de la seva presència i visibilitat públiques, assumint les responsabilitats corresponents en matèria d'ordenació interna a través dels seus sistemes cerimonials privatis i les seves normes de precedència pròpies. En els seus propis actes, les organitzacions han d'aplicar les estratègies i tècniques que serveixin a la consecució dels seus objectius i, en cas de confluència amb les instàncies estatals, les tècniques de negociació han de trobar i consensuar l'espai comú requerit per a desenvolupar les seves relacions institucionals.

3. Àmbits de titularitat

En l'aplicació del cerimonial i del protocol, distingim essencialment dos àmbits de titularitat: la titularitat de l'Estat i les administracions públiques en els actes oficials i la d'organitzacions d'una altra índole en els actes privats.

3.1. Actes oficials

Com hem apuntat anteriorment, només són **actes oficials** aquells organitzats per l'Estat i les entitats paraestats (Unió Europea, Nacions Unides, Organització d'Estats Americans, MERCOSUR, etc.).

A la seva titularitat oficial s'afegeixen circumstàncies com el caràcter públic dels fons amb què s'organitzen i la seva corresponent fiscalització, o els principis de publicitat, lliure concurrència i transparència, que obliguen els poders públics a acomodar els seus esdeveniments al bé comú i als interessos generals de la comunitat, i no als particulars d'un grup determinat o un altre. Els ciutadans paguen els seus impostos i voten els seus representants, la qual cosa els dóna el dret a exigir que els esdeveniments organitzats per ells amb càrrec als pressupostos i recursos públics responguin als interessos esmentats generals.

En aquests actes oficials s'està obligat a aplicar les normatives citades en el punt anterior en els corresponents àmbits territorials.

Quan parlem d'actes oficials ens referim a qualsevol esdeveniment organitzat des de l'Administració, la direcció i els poders de l'Estat: inauguracions, cerimònies de la reialesa, preses de possessió, constitució de corporacions, celebració de consells de govern, etc.

3.2. Actes privats

La major part dels actes que s'organitzen cada dia a Espanya, i també fora, són **actes privats**, o bé de caràcter familiar o bé de caràcter corporatiu (vegeu la taula 2).

Taula 2. Classificació d'actes i normativa aplicable

Esdeveniments o celebracions	Privats o familiars. Sense normativa.	
	Públics	No oficials. Normativa pròpia.
		Oficials. Legislació existent.

3.2.1. Actes familiars

Actes familiars són totes aquelles celebracions i esdeveniments que tenen lloc en la vida privada de les persones i que s'afronten amb fons i recursos propis, per la qual cosa no cal retre'n comptes més que a les instàncies fiscals corresponents i als mateixos membres del grup familiar. Existeix total llibertat a l'hora d'organitzar-los i no hi ha cap norma que els regeixi, a excepció de la voluntat del convocant o les limitacions pressupostàries; el costum és tan important avui en dia com els desitjos d'innovar en els plantejaments cerimonials.

Actes familiars

Exemples d'actes familiars són casaments, funerals, aniversaris i celebracions familiars.

3.2.2. Actes corporatius

Actes corporatius són tots aquells esdeveniments o celebracions que tenen lloc en el desenvolupament de la vida pública d'infinat d'organitzacions (empreses, fundacions, ONG, associacions, partits polítics, sindicats, organitzacions empresarials, esglésies, col·legis professionals, etc.), que han de retre'n comptes a les instàncies fiscals corresponents i als seus propis membres o components. Algunes entitats segur que tenen manuals de cerimonial o organització interna que estableixen les seves pròpies normes de precedències (i seria molt desitjable que les que encara no els tenen es preocupessin d'elaborar-los), però en general no hi ha cap norma que regeixi aquests actes, excepte els objectius del convocant i les estratègies que s'han de desenvolupar per aconseguir-los.

S'hi pot utilitzar la normativa oficial de protocol en els casos en què entre els convidats hi hagi autoritats de l'Estat, ja que altrament resulta impossible aplicar-la, perquè no hi són presents les persones i entitats que l'esmentada normativa ordena. Tanmateix, si en un esdeveniment organitzat per una empresa comptem amb la presència de diversos ministres del Govern, consellers de la comunitat autònoma, alcaldes o altres alts càrrecs, sembla força absurd no recórrer a una ordenació que ja està feta i que tots ells reconeixen i accepten. Podem ordenar les autoritats assistents a l'acte tenint en compte la seva normativa, i les personalitats *de la casa* per la pròpia, si és que existeix, sense perjudici que siguin respectades la identitat i l'univers de l'entitat convocant, que en aquest cas sol ser un objectiu prioritari.

Actes corporatius

Exemples d'actes corporatius són inauguracions de locals comercials o noves instal·lacions, nomenaments de nous directius, congressos professionals, cerimònies litúrgiques, aniversaris corporatius, organització de juntes directives o assemblees, etc.

4. Principis d'aplicació de la normativa

Una vegada establerta la titularitat pública o privada de l'acte i identificades les normes oportunes que s'han d'aplicar o la seva inexistència com a regles expresses i, per tant, la plena llibertat a l'hora d'organitzar l'esdeveniment *ad libitum*, és important tenir en compte una sèrie de principis que ens permetran, quan es presenti l'ocasió, aplicar la normativa adequadament.

4.1. Amfitrió, presidències, precedències

Distingir els conceptes d'amfitrió, presidències i precedències clarament evitarà que es confonguin els *rols* que han d'exercir els seus protagonistes.

4.1.1. Amfitrió

L'**amfitrió** d'un acte és la persona o entitat que el convoca, organitza, finança i, per tant, ha d'assumir els beneficis en visibilitat, notorietat, relacions públiques, imatge i reputació que l'esdeveniment genera. És el responsable que els seus convidats puguin trobar-se en un àmbit relacional immillorable, i exerceix les relacions públiques organitzacionals definint prèviament els objectius que s'han d'aconseguir per mitjà de l'esdeveniment.

Des de temps immemorials, *l'amo de la casa* assumeix el rol d'amfitrió i té un paper preponderant que no canvia, independentment de qui siguin els seus convidats. És tradicional la ubicació del convidat d'honor a la dreta de l'amfitrió, i el missatge no verbal es transmet de manera immillorable visualitzant aquesta disposició: presideix l'amfitrió, que és a casa seva, i té a la seva dreta aquella persona que vol honorar.

4.1.2. Presidència

La **presidència** d'un acte ocupa el lloc més destacat i de més visibilitat, atorgant un plus de notorietat, popularitat i prestigi a aquella(es) persona(es) que l'exerceix(en). Pot situar-se en el centre d'una sèrie de persones que estan ubicades davant els assistents o espectadors de l'acte, o pot ubicar-se al primer lloc d'una "fila índia" lateral –i no frontal– a l'escenari.

Com hem indicat, el costum de segles d'hospitalitat (no només en la nostra civilització, sinó en la gran majoria de les cultures, i no només en actes oficials, sinó en tot tipus d'esdeveniments) concedeix a l'amfitrió l'opció de presidir-lo situant el seu convidat d'honor a la seva dreta. Així, el missatge organitzacio-

Amfitrió

Quan una parella convida el director de l'empresa on treballa un dels dos, acompanyat de la seva esposa, a un sopar a casa seva, els convidats no s'asseuen presidint la taula, sinó a la dreta dels amfitrions.

Presidència

S. M. els Reis presideixen al Palau Reial un sopar en honor d'un president d'un país estranger i la seva esposa, que s'ubiquen cada un a la dreta de l'amfitrió de sexe contrari.

nal queda clar, ja que s'indica que el convocant és el responsable màxim, ubicant-lo al centre, però que té un convidat especial que vol honorar situant-lo a la seva dreta.

4.1.3. Precedència

Precedir significa 'anar davant de', de manera que en una llista de convidats s'estableix un ordre numèric pel qual uns en precedeixen uns altres. Aquesta ordenació es du a terme:

- en els **actes oficials**, aplicant la normativa oficial vigent (estatal, autonòmica o local).
- en els **actes privats**, utilitzant els costums familiars o les regles internes corporatives.

No solen sorgir problemes quan en actes interns cal establir la presidència, ja que, per lògica, el màxim responsable de l'entitat, pública o privada, és l'encarregat d'assumir-la. Tanmateix, sí que hi sol haver dificultats quan es tracta d'actes convocats per una entitat, pública o privada, que convida representants d'altres organitzacions també públiques o privades, respecte als representants dels quals l'amfitrió té un rang inferior en l'ordre de precedències. La confusió entre els termes *amfitrió* i *precedència* provoca que aquesta antiquíssima i elemental norma d'hospitalitat es vegi trastocada en una gran majoria dels actes d'avui en dia.

Exemples de la interferència entre amfitrió i precedència

La inauguració d'una exposició de llibres incunables organitzada pel rector d'una universitat, a la qual acudeix un conseller de la comunitat autònoma que presideix l'acte perquè segons el Decret 2099 s'ha d'ubicar per davant del rector.

També es dona sovint aquest cas en actes empresarials que compten amb la presència d'autoritats locals, autonòmiques o estatals, que per principi assumeixen la presidència relegant el seu organitzador, amb molta sort, al lloc que hauria d'ocupar el convidat, a la dreta. I a vegades ni tan sols això.

Resulta també bastant comú contemplar com l'alcalde d'un petit poble cedeix la presidència d'un acte en el seu ajuntament al president de la diputació i se situa a la seva dreta, un cas molt més rellevant que els anteriors, ja que l'alcalde, a més, està per davant en l'ordre de precedències.

Hem d'insistir a afirmar, doncs, que l'ordre de precedències no té per què interferir amb el caràcter d'amfitrió ni amb l'assumpció de la presidència.

4.2. Públics convidats

Respecte als nostres convidats, i partint del plantejament original segons el qual les normes de protocol i precedències s'ocupen de la gestió dels públics organitzacionals, hem de distingir termes que també se solen confondre: *autoritats* i *personalitats*. Ens ocuparem, així mateix, d'altres figures que solen causar conflictes: els cònjuges i consorts i les anomenades *primeres dames*.

4.2.1. Autoritats

Són **autoritats** els càrrecs públics elegits o designats, que serveixen l'Estat i són retribuïts amb càrrec als seus pressupostos. Hi ha autoritats locals (alcaldes, presidents de diputació, regidors, etc.), autonòmiques (presidents de consells de govern i parlaments, consellers, parlamentaris, etc.) i nacionals (presidents i representants dels tres poders, etc.). A més hi ha la direcció de l'Estat, i totes han de regir el seu ordre de precedències per les normatives de protocol en vigor.

La Corona i el poder executiu⁵ s'ordenen pel Reial decret 2099/1983, mentre que el poder legislatiu i el judicial⁶ ho fan per la seva normativa pròpia i el costum, i usen l'esmentat decret en últim lloc.

⁽⁵⁾Article 5.1 Reial decret 2099/1983

⁽⁶⁾Article 6 del Reial decret 2099/1983

Quant a les autoritats autonòmiques, es regeixen pel Reial decret 2099/1983, per la seva pròpia legislació, si la tenen, i per la tradició.

Les autoritats de l'Administració local⁷ s'ordenen per les normes citades, en aquest mateix ordre, i en últim lloc pels seus reglaments propis.

⁽⁷⁾Article 5.2 del Reial decret 2099/1983

L'ordenació de les autoritats de l'Estat és objectiva i fàcil de realitzar, qualsevol que sigui el seu àmbit territorial o de poders, ja que els articles 10, 12, 14 i 16 del Reial decret 2099/1983 especifiquen punt a punt la casuística i indiquen numèricament el lloc que correspon a cada una d'elles, i de la mateixa manera procedeix la normativa autonòmica i local en aquelles comunitats autònomes i corporacions locals que la tenen. En aquells casos en els quals no es disposa de normativa per a ubicar totes les autoritats convidades presents, s'apliquen criteris de territorialitat i competències.

4.2.2. Personalitats

Davant les autoritats, són **personalitats** les diferents figures de la vida política, social, econòmica, artística, intel·lectual, mediàtica, associativa o cultural que han adquirit un gran predicament en la comunitat i s'han convertit en líders d'opinió i, en moltes ocasions, en models a imitar i interlocutors imprescindibles, pels seus propis mèrits o per la seva representativitat. Podem distingir dos tipus de personalitats:

- **Personalitats pels seus mèrits:** es tracta d'artistes, esportistes, intel·lectuals, professionals, empresaris, components de l'alta societat o la noblesa i altres, que són distingits per la societat amb una especial atenció en les seves aparicions públiques pels mèrits que han acumulat en la seva vida artística o professional gràcies als seus esforços, intel·ligència o capacitats.

Personalitats per mèrits

Podríem esmentar un premi Nobel, José Saramago; un esportista, Fernando Alonso; una aristòcrata, la duquesa d'Alba, o una actriu de cinema, Sharon Stone, entre molts d'altres.

- **Personalitats per representació:** es tracta de persones que, independentment de la seva professió, intel·ligència, béns o fins i tot mèrits individuals, han estat elegides o designades per a representar determinats col·lectius, pels quals parlen i dels quals tenen el suport. Presidents d'organitzacions empresarials o sindicals, líders espirituals o directius d'associacions ciutadanes o col·legis professionals, entre d'altres, constitueixen un poderós grup de persones que s'ha de tenir en compte especialment per a ubicar-los en els esdeveniments.

Personalitats per representació

Podríem citar el Dalai Lama o el papa, el president de la CE-OE, els secretaris generals de CCOO o UGT, els presidents d'associacions de la premsa o col·legis professionals, etc.

Tant en un cas com en l'altre, la comunitat que els reconeix com a models a imitar, líders d'opinió o líders de poder, no entendria que no ocupessin llocs destacats en els actes a què acudeixen, i les mateixes autoritats volen compartir amb ells els àmbits espacials i temporals de les cerimònies i aparèixer a prop d'ells per interès propi, i també per la notorietat que representen per als mitjans de comunicació de masses.

Al contrari del que ocorre amb les autoritats, l'ordenació de les personalitats és subjectiva i no està subjecta a normes escrites, per la qual cosa l'amfitrió té llibertat per a ubicar-les segons els seus propis objectius i criteris. Per a això pot intercalar-les amb les autoritats segons indica l'article 5 del Reial decret 2099/1983, que expressament prohibeix canviar l'ordre establert per a les autoritats però permet incorporar les personalitats a aquest ordre si la tradició ho admet.

En un acte organitzat per una cambra de comerç, al qual acudeixen autoritats i personalitats de la ciutat, es pot decidir ubicar-les ordenades separatament en els dos laterals del saló d'actes separats pel passadís, per exemple. Tanmateix, si posteriorment se celebra un sopar, el correcte seria intercalar els components dels dos grups mantenint els seus propis ordres interns per donar-los més varietat i representació.

4.2.3. Cònjuges i consorts

La paraula *cònjuge* es refereix a les parelles masculines i femenines d'homes i dones de qualsevol condició social, política o econòmica, i s'utilitza en protocol per a designar les parelles de les autoritats, si bé fins fa no gaires anys únicament es referia a esposos de matrimonis legítims.

De la mateixa manera que un metge, una jutgessa, un electricista o una cambrera no solen acudir acompanyats de les seves parelles als seus llocs de treball, tampoc no sembla raonable la presència de les parelles de les nostres autoritats i personalitats en els actes als quals acudeixen en funció del seu càrrec i en exercici de les seves funcions. Tanmateix, sí que resulta raonable que els actes socials que comporta la vida pública es comparteixin amb les persones que comparteixen la vida privada i social.

Exemple

No té sentit la presència de l'esposa de l'alcalde en el ple municipal, però sí que el té quan l'ajuntament ofereix una recepció a un visitant il·lustre i el seu seguici, que acudeixen acompanyats de les seves parelles.

Avui en dia, malgrat ser un plantejament discutible per algunes instàncies en els casos d'unions homosexuals, cònjuge es pot assimilar a parella, ja que quan les lleis atorguen el reconeixement jurídic a una realitat –d'altra banda ja ac-

ceptada socialment–, els protocol·listes i ceremonialistes no poden fer altra cosa que aplicar les normes buscant les especificacions de caràcter tècnic que convinguin.

La paraula **consort** es refereix, tanmateix, segons el *Diccionario de la lengua*, a la persona que és partícip i companya amb una altra de la mateixa condició, així com 'marit respecte a la dona, i dona respecte al marit'. Fa referència, per tant, a les parelles, afegint una condició més que no té la paraula *cònjuge*: ser partícip de la mateixa condició. Planteja la participació en les funcions públiques o oficials, i aquesta és una situació que es dona exclusivament entre les persones –homes o dones– que pertanyen a les cases reials.

En aquestes, el més privat en la vida de l'ésser humà, que és la perpetuació de l'espècie, es converteix en el seu principal element legitimador i, per tant, susceptible de ser sostret de la privacitat: la continuïtat de la dinastia. El terme s'aplica per a designar el cònjuge del Rei o la Reina, com apareix en el títol II, articles 10 i 12 del Reial decret 2099/1983, de 4 d'agost, pel qual s'aprova l'ordenació general de precedències en l'Estat, en el qual, convé recordar, no apareix en cap moment la "presidenta consort" o el "consort de la presidenta", ni molt menys en nivells inferiors de l'ordenació.

S. M. la Reina apareix en la normativa de protocol per les seves funcions constitucionals, que són expressament recollides a la nostra Carta Magna, però la resta de cònjuges de la família reial i d'alts càrrecs de l'Administració de l'Estat no apareixen per si mateixos, ja que el seu únic posicionament en el protocol, semblant al de la seva parella, se'ls hauria d'atorgar exclusivament en actes socials.

Reflexió

Resulta si més no xocant contemplar l'esposa del president del Govern o la d'un president d'una comunitat autònoma, ubicades per davant dels presidents dels altres poders. Tanmateix, el caràcter cada vegada més *rosa* de la vida pública ha trastocat les normes més elementals ètiques i estètiques de la nostra societat, i ha provocat que els únics criteris que s'atenen siguin les audiències i notorietat mediàtiques. Resulta molt més divertit poder criticar el modelet o el pentinat d'aquesta o aquella parella d'un alt càrrec que limitar-se a comentar una fila d'autoritats totes vestides de fosc.

El terme *consort* queda, per tant, molt limitat en el seu ús: s'aplica només als membres de les famílies reials. En els temps actuals, a més, és una terminologia que serà sotmesa a revisió indubtablement, a causa de les noves realitats socials que en temps passats no els afectaven però que avui estan a l'ordre del dia (separacions, divorcis, segones parelles, etc.).

En tot cas, els/les consorts de ple dret tenen un paper constitucional definit i un lloc propi en l'ordenació de protocol (S. M. la Reina), mentre que serien consorts cònjuges els altres membres de la família reial (S. A. R. la Princesa

d'Astúries o els esposos de S. A. R. les Infantes), que han d'ubicar-se sempre al costat de les seves parelles, perquè en tot cas en el decret de protocol no tenen assignat un lloc propi.

4.2.4. Primeres dames

L'expressió *primera dama* designa l'esposa del president de la nació o del president del Govern, i va tenir en els seus orígens un contingut social més que institucional (potenciat amb el pas dels anys pels mitjans de comunicació de masses) per referir-se a una figura emergent cada vegada més incòmoda per al dret constitucional. Exceptuant parelles mítiques (Marc Antonio i Cleopatra, Isabel i Ferran) o protagonistes de la història d'excepció (Catalina de Rússia o Isabel d'Anglaterra), l'habitual ha estat que les dones es mantinguessin a l'ombra dels dirigents com a esposes i mares. Tanmateix, ja fa anys que és innegable l'importantíssim paper que exerceixen en les relacions públiques estatals els cònjuges d'alts càrrecs.

Si a la pràctica s'ha consagrat el tractament paritari per a les cònjuges de les nostres autoritats en actes socials, les característiques del càrrec de primera dama són diferents. En la nostra Constitució no hi ha la parella del cap de l'Estat o del Govern, ni molt menys la dels ministres o alcaldes, però algunes d'elles (i en menor grau ells, els cònjuges de dones en aquesta situació) són els únics membres no electes o designats de l'imaginari estatal que disposen de pressupostos, mitjans i visibilitat.

La moda d'incorporar les esposes de les autoritats als actes oficials té un origen emuladori que ha desembocat en l'actual **síndrome de primera dama**, ampliat per la influència de la premsa rosa en la vida política.

Tradicionalment, les úniques dones visibles en les cerimònies de les nacions eren les integrants de famílies reials, que governaven o asseguraven la successió al tron. La independència dels diferents estats americans i la instauració del nou sistema polític republicà va provocar que, quan aquestes nacions i les naixents repúbliques europees van començar a establir relacions amb les monarquies vigents, comprovessin que en la quotidiana pràctica cerimonial i protocol·lària es trobava a faltar una figura inexistent en el nou imaginari que equilibrés el pes icònic i social del binomi rei-reina: l'esposa del president, la presidenta o primera dama. Avui s'ha ampliat el cercle a segones i terceres dames, i hem assistit en els últims anys a una creixent i preocupant proliferació no només d'aquestes, sinó d'altres familiars de càrrecs públics ("primeres filles", "primeres mares", "primers esposos", etc.).

I és que existeix una petita diferència entre cònjuges de presidents i caps d'estat respecte a les reines o prínceps consorts (curiosa discriminació del llenguatge) que sembla haver-se obviat o oblidat. En paraules de S. M. la Reina sobre S. M. el Rei:

Ell és el monarca, jo no. Ell mana, jo no. Ell pren decisions d'estat, jo no. Però la Corona som tots dos.

S. M. la Reina

Atenent-nos rigorosament a la Constitució, la Reina ocupa el segon lloc en l'organigrama de l'Estat espanyol i ha de ser visualitzada així pels ciutadans, però les primeres dames no hi apareixen.

Hem de preguntar-nos si aquesta realitat mediàticament impactant és constitucionalment vàlida. Si les primeres dames influeixen en la política de la nació i per això són presents en els actes oficials (i l'Estat corre amb les despeses ocasionades per les seves activitats), hauríem d'admetre un "govern domèstic paral·lel". I si no és així, per una mínima actitud ètica no haurien de formar part de la iconografia estatal a compte dels fons públics i de projectar una identitat falsa als ciutadans, que les perceben en el mateix pla de poder que les seves parelles, perquè apareixen públicament així.

En tot cas, i com a cònjuges que són d'altíssimes instàncies de la nació, han d'assumir la mateixa ubicació que les seves parelles en la vida pública de caràcter social i limitar les seves aparicions en els actes merament oficials.

Funerals pels agents del CNI (2003)

5. Tipologies d'ordenació

Abordarem en aquest apartat l'ordenació de la presidència i la dels convidats o participants, a partir de diversos criteris.

5.1. Presidències

Com hem indicat abans, les presidències indiquen en quin lloc del saló ha de centrar-se l'atenció del públic, i dins d'aquestes qui ocupa el lloc principal i qui els acompanya compartint el protagonisme. Poden organitzar-se de cara al públic convidat, i en aquest cas les anomenem *a una cara*, o sense públic convidat, és a dir, *a dues cares*.

5.1.1. Presidències a una cara

S'organitzen quan en una taula o en una estrada s'han d'ubicar les persones de cara al públic de la sala, tant si es tracta d'un acte en el qual estan assegudes com dempeus, amb una taula que els separa dels convidats com sense. Han de situar-se sobre una tarima o elevació que permeti una bona visibilitat per al públic i un bon domini escènic per als seus integrants, i sol ocupar la part més noble d'un saló, recolzada per algun element institucional (domassos, tapissos, fons d'escenari, etc.) i marcada per elements auxiliars del cerimonial com banderes, insígnies, un faristol, una pantalla de projecció, decoració floral, catifes, etc. Com més n'hi hagi, menys centren l'atenció del públic en els seus components, per la qual cosa es recomana un màxim de cinc persones.

Les presidències a una cara poden organitzar-se alternativament o consecutivament.

Presidències amb ordenació alternativa

Els components de la presidència s'alternen a dreta i esquerra de la persona o persones que presideixen (vegeu les figures 1 i 2), i s'utilitzen quan l'estrada "punt d'honor" ocupa el fons d'un saló i els convidats la perceben frontalment.

Les presidències poden estar *presidides* per una o dues persones, i s'anomenen de manera diferent en cada cas.

- **Presidència unipersonal:** l'exerceix una persona, que ocupa el centre entre un nombre senar d'integrants de la presidència (vegeu la figura 1).

Exemple

Per exemple, un alcalde presideix el ple municipal.

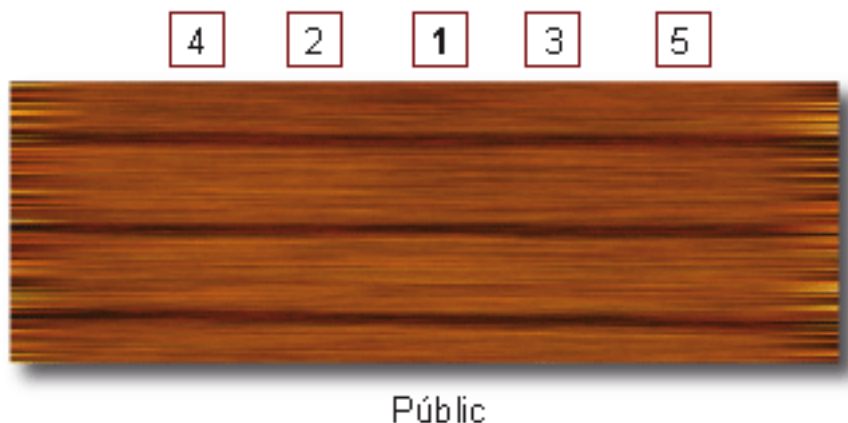

Figura 1. Presidència unipersonal a una cara

- **Presidència bipersonal o compartida:** l'exerceixen dues persones, que ocupen el centre entre un nombre parell d'integrants de la presidència. L'hem de considerar com una unitat, en el centre, que està composta, però, per dues persones, de les quals la de la dreta és la primera i la de la seva esquerra la segona (vegeu la figura 2).

Exemple

Per exemple, S. M. els Reis presidint un acte institucional.

Figura 2. Presidència bipersonal a una cara

Quin és el criteri que ens indica si una presidència alternativa ha de ser unipersonal o bipersonal? Evidentment, el descriptor no hauria de ser que existeixi espai suficient per a un nombre parell o senar de persones, sinó el missatge que es vol transmetre: que la correlació de forces entre els integrants de la presidència sigui parella en relació amb els seus dos membres principals, o al contrari, que n'hi predomini un. Una presidència parella reconeix la simetria entre els qui la componen, mentre que una de senar evidencia la unitat de qui està al centre.

Una presidència composta per S. M. els Reis o SS. AA. RR. els Prínceps d'Astúries sempre és bipersonal o compartida. En el mateix cas estariem quan el president del Govern espanyol rep un president estranger i compareixen en una roda de premsa conjunta, o quan l'amfitrió rep un convidat que ocupa un lloc superior al seu en l'ordre de precedències però no vol cedir el seu lloc (el rector de la universitat que rep el president de la comunitat autònoma).

Al contrari, si S. M. el Rei o S. M. la Reina acudeixen en solitari a un esdeveniment, serà cada un d'ells qui ocupi el centre, alternant-se a dreta i esquerra els altres components de l'estrada. I si el president de la comunitat autònoma o el rector de la universitat assisteixen als seus respectius consells de govern, presidiran individualment, amb els seus consellers o vicerectors a dreta i esquerra.

S. S. el Papa rep S. M. els Reis a la Nunciatura (2003)

Obertura de les Corts VIII, Legislatura 2004

Presidències amb ordenació correlativa o lineal

En aquest cas, els components de la presidència es col·loquen l'un darrere de l'altre, en "fila índia", de manera que el número u queda més a prop del punt d'honor del saló, i l'últim més lluny (vegeu la figura 3). S'utilitza aquest tipus de col·locació quan s'ubica l'estrada en un lateral del saló, no al frontal, i especialment en les files de salutació.

Figura 3. Presidència amb ordenació correlativa o lineal

En cas que s'organitzin presidències consecutives o lineals, no comporta la bipersonalitat, ja que la disposició exigeix que sigui una sola persona la que encapçali la fila i que els altres es col·loquin a continuació.

Presidències amb ordenació mixta

Podem barrejar els dos tipus de presidència, l'alternativa i la correlativa o lineal, si disposem d'un saló ampli i resulta que hi ha diversos col·lectius per ubicar, ja que aquest sistema ens permet respectar els diferents ordres de precedències de cada un d'ells i visualitzar d'una sola ullada la correlació de forces existent entre tots i cada un dels grups.

Exemple

El descobriment d'una placa, o les recepcions de la família reial en les quals es produeix la cerimònia del besamans.

Exemple

Encara que es tracti de S. M. els Reis, com en el cas d'un besamans, se situa S. M. la Reina en segon lloc, com indica l'ordenació.

Fila de salutació al Palau Reial (la seva composició resulta avui irrepètible).

La **presidència mixta** sol situar al frontal del saló els amfitrions de l'esdeveniment, o els amfitrions i els seus principals convidats en ordenació alternativa, mentre que en un lateral o en tots dos es poden col·locar públics interns, premiats, corporacions convidades, etc. en una o dues columnes ordenades correlativament o linealment (vegeu la figura 4). Aquesta presidència permet ordenar les precedències de tres llistes d'una manera independent cadascuna.

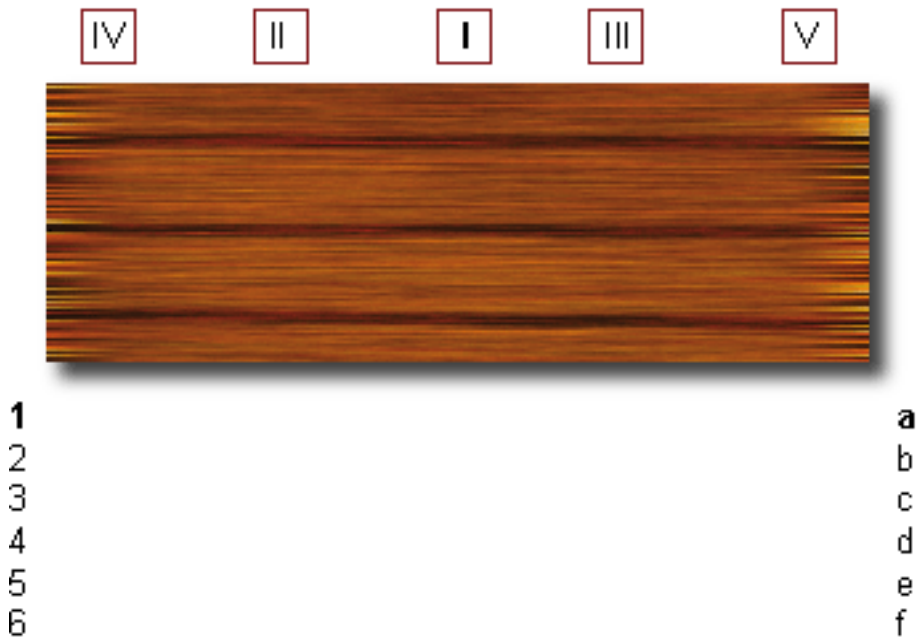

Figura 4. Presidència mixta

Exemple de presidència mixta

L'exemple més conegut és la disposició en el lliurament dels premis Príncep d'Astúries, en la qual a la presidència frontal alternativa amb S. A. R. H. els Prínceps, el president del Principat i el de la Fundació, s'hi sumen dues presidències lineals o correlatives laterals: a la seva dreta els premiats i a la seva esquerra les autoritats.

Premis Príncep d'Astúries 2004

5.1.2. Presidències a dues cares

S'organitzen sempre entorn d'una taula, i impliquen que els membres d'aquestes estan situats els uns davant dels altres; s'ha d'anar especialment amb compte a aplicar les normes amb la simetria i bidireccionalitat necessàries per al seu equilibri. No solen utilitzar-se presidències a dues cares en actes amb públic, ja que una part dels seus integrants estaria donant-los l'esquena. S'usen especialment en banquets i en taules de treball i/o negociació.

Les presidències en una taula a dues cares poden estar ubicades en els extrems (presidència a l'anglesa) o en el centre (presidència a la francesa) (vegeu les figures 5 i 6), i poden estar ocupades per dos amfitrions (una parella per exemple) o l'amfitrió i el seu convidat d'honor (el president d'una comunitat autònoma i el seu convidat, el president de la comunitat veïna).

Habitualment se sol optar per la presidència a la francesa, que permet que les persones de rang superior es puguin ubicar en el centre de la taula i puguin compartir una conversa principal, i en els extrems quedaran dos o més nuclis de conversa secundaris protagonitzats pels nivells inferiors de l'ordenació dels convidats.

La presidència a la francesa s'utilitza en general en banquets oficials, àpats de negocis i taules de treball, en què convé que amfitrions i convidats puguin interrelacionar-se.

Amfitrió 1

Amfitrió 2 o convidat d'honor

Figura 5. Presidència a la francesa

La presidència a l'anglesa, al contrari, situa les dues persones principals en els extrems de la taula, per la qual cosa difícilment podran conversar. S'organitzen així dos grups de conversa principal, un en cada extrem de la taula, compost pels familiars més grans o amistats més pròximes, i queden en el centre les persones de menor edat o relació.

L'esquema que presenta la presidència a l'anglesa rares vegades s'utilitza en àpats o taules de treball professionals. És un model més apropiat per a festivitats privades, en les quals els amfitrions reben a casa seva els seus familiars i les seves amistats, i cada un d'ells pot atendre un grup situat en cada extrem de la taula.

Amfitrió 1

Amfitrió 2 o convidat d'honor

Figura 6. Presidència a l'anglesa

5.2. Convidats i participants

Una vegada definida la presidència de l'acte i la seva ubicació dins del saló, i independentment del tipus d'acte o esdeveniment que s'estigui celebrant (banquets, negociacions, homenatges, presentacions, reunions de treball, mítings, etc.), per a ordenar als altres convidats o participants que no estan situats a la taula presidencial, hem de tenir en compte dos criteris fonamentals: la distribució espacial del saló i l'ordenació per gèneres.

5.2.1. Distribució espacial

La distribució espacial vindrà condicionada pel nombre de taules.

Taula única

S'utilitza quan tots els participants (presidència i resta de participants) estan asseguts en una única taula presidencial a dues cares (taules imperials en banquetes o taules úniques de treball i negociació) que ocupa el centre o la zona més noble del saló, tal com hem vist (figures 5 i 6).

Independentment que es distribueixin les presidències a la francesa o a l'anglesa, podem ubicar els altres convidats o participants seguint diferents tècniques.

1) Si tenim dues presidències

- **Sistema de les agulles del rellotge**

És la forma més fàcil d'ubicar els comensals en un banquet. L'objectiu és que els comensals s'interrelacionin i, per tant, la tendència és intercalar-los perquè puguin comunicar-se amb facilitat. En primer lloc, han d'ordenar-se en una llista (un àpat, una reunió familiar, o una reunió d'empresa) o dues (un àpat entre dos grups ben definits com convidats i parelles, o de dues empreses, o dos països), i després haurem d'anar-los col·locant segons l'ordre establert. Si és una sola llista, els ubicarem seguint la numeració i, si són dues, les diferenciarem assignant a una d'elles nombres i a l'altra lletres, o nombres parells i senars, o diferents colors (vegeu les figures 9 i 10).

Tant si les presidències es col·loquen a l'anglesa (en els extrems) com si es col·loquen a la francesa (en el centre), anirem situant els comensals a dreta i esquerra de les dues presidències, començant per la primera i formant uns anells interrelacionals o cercles concèntrics (1-2-3-4; 5-6-7-8; 9-10-11-12; 13-14-15-16) que segueixin el recorregut de les agulles del rellotge, i que marquin els diferents nivells de precedències i –consegüentment– de proximitat a les presidències.

Figura 7. Convidats d'una sola llista segons el sistema de les agulles del rellotge i amb presidència a la francesa

En cas que triem una presidència a la francesa, que permet a les dues presidències comunicar-se directament, queda un nucli principal de conversa en el centre de la taula compost pels convidats de rang més elevat, i dos o més de secundaris en els extrems. Els anells interrelacionals o cercles concèntrics que es van formant s'obren de més petit a més gran, de manera que queden més a prop del centre de la taula els primers en ordre de precedències, i en els extrems els últims.

En cas que triem una presidència a l'anglesa, aconsellable en reunions familiars en les quals els amfitrions no necessiten comunicar-se directament entre si, és preferible situar cada un d'ells en un extrem, de manera que pugui atendre independentment un bloc de convidats. Queden així dos nuclis principals de conversa en els extrems de la taula compostos pels convidats de rang més alt, i un o més de secundaris en el centre. Els anells interrelacionals o cercles concèntrics que es van formant es tanquen de més gran a més petit, amb la qual cosa queden en els extrems de la taula els primers en ordre de precedències, i en el centre els últims (vegeu la figura 8).

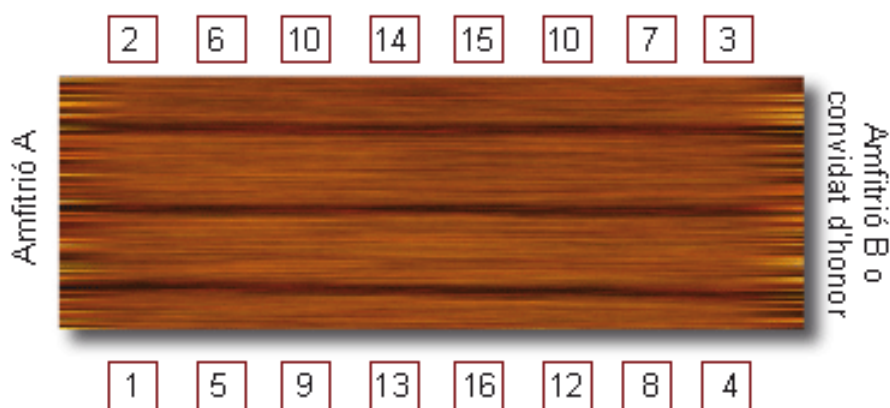

Figura 8. Convidats d'una sola llista segons el sistema de les agulles del rellotge i amb presidència a l'anglesa

A fi d'harmonitzar adequadament la taula, i sempre tenint clars els objectius relacionals que volem aconseguir, es pot mostrar certa flexibilitat i intercanviar un convidat per l'altre sempre dins del mateix nivell marcat pel cercle que li correspongui (pràctica obligada en casos de coincidències d'enemistats manifestes, matrimonis, o perquè algun participant no parli l'idioma dels qui estiguin al seu costat, per exemple).

Si hem d'asseure a la taula dues llistes diferents (civils i militars, espanyols i francesos, alts càrrecs i les seves parelles, amfitrions i convidats, etc.), regeixen aquestes mateixes directrius, però convindrà realitzar les dues ordenacions de precedències separatament i procedir a anar-les situant per parells alternats, de manera que l'amfitrió espanyol (per exemple) tingui a ambdós costats les dues primeres dames estrangeres de la llista, i el seu convidat d'honor, davant per davant, les dues primeres senyores de la llista espanyola. A continuació caldria ubicar, alternats, els dos primers senyors de la llista espanyola al costat de les dames estrangeres, i davant els dos senyors espanyols flanquejant les

senyores estrangeres. I així successivament, com veiem en les figures 9 i 10, en les quals hem marcat de color gris els amfitrions espanyols i de negre els convidats estrangers.

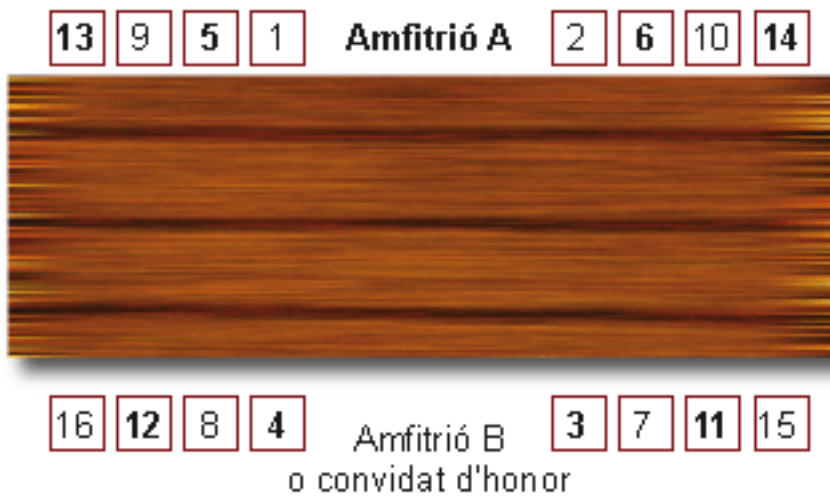

Figura 9. Convidats de dues llistes segons el sistema de les agulles del rellotge i amb presidència a la francesa

Figura 10. Convidats de dues llistes segons el sistema de les agulles del rellotge i amb presidència a l'anglesa

- **Sistema de trobada o de delegacions**

Aquest tipus d'ordenació s'usa en reunions de treball, i l'objectiu és molt diferent del propiciat pel sistema del rellotge. Les taules de negociació s'organitzen entre dues o més delegacions que han de discutir i enfrontar-se en el seu decurs, per la qual cosa la mateixa disposició física ha d'indicar aquest enfrontament inicial, que només en cas d'arribar a bon terme pot celebrar-se amb un àpat en el qual sí que convindria utilitzar l'ordre del rellotge.

Les presidències, que en aquest tipus de taules sempre estan col·locades a la francesa, perquè els interlocutors puguin comunicar-se amb facilitat, i la disposició, seguirien el model de dues presidències unipersonals (vegeu la figura 11) enfrontades, ja que cada delegació s'ordena independentment de l'altra.

Figura 11. Taula de negociació en sistema de trobades o delegacions

- **Sistema del mirall**

Aquesta modalitat de taula de treball permet una negociació cara a cara entre les persones de les dues delegacions que comparteixen una mateixa responsabilitat, àrea o càrrec. La delegació primera en l'ordre de precedència (perquè és amfitriona, més antiga, amb més actius, etc.) se situa respectant el seu ordre de precedències intern, i l'altra es col·loca davant per davant situant el president davant el president, el secretari general davant el seu homòleg i, de la mateixa manera, els altres participants. Per això se'n diu *modalitat de mirall* (vegeu la figura 12).

Figura 12. Taula de negociació en sistema de mirall

- **Sistema cartesià o en aspa**

Aquesta manera d'ubicar els comensals en un banquet és bastant complicada d'organitzar, i especialment de modificar en cas d'haver de realitzar alguna substitució d'última hora, però els seus resultats són sempre més equilibrats i harmònics que quan usem les agulles del rellotge, ja que distribueix el pes dels convidats principals entre les dues presidències o entre l'amfitrió i el convidat d'honor.

Si per ordenar amb el sistema de les agulles del rellotge fèiem cercles concèntrics a dreta i esquerra de cada presidència consecutivament, en el sistema o la tècnica cartesiana es realitza una creu en aspa que va de la dreta de la primera presidència a la dreta de la segona, i a continuació de l'esquerra de la primera a l'esquerra de la segona (vegeu la figura 13).

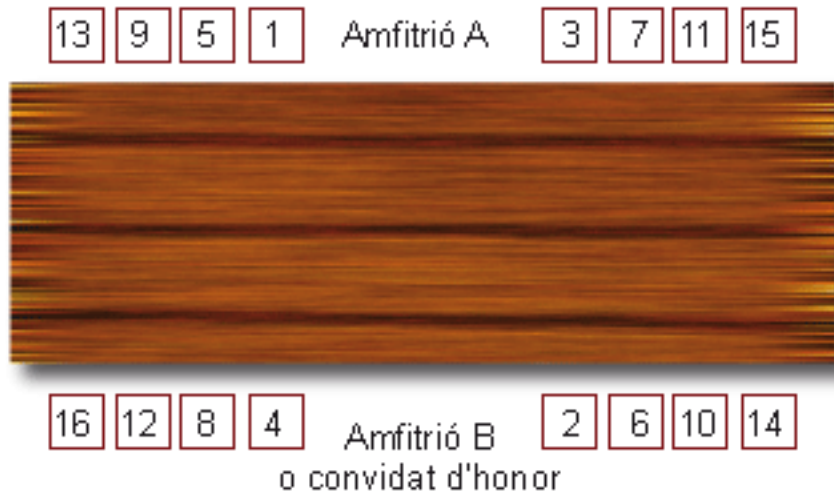

Figura 13. Convidats d'una sola llista segons el sistema cartesià i amb presidència a la francesa

Aquí no es donen els anells interrelacionals, amb la qual cosa ens hem de guiar per les aspes de cada creu per comprovar que els nivells de precedències quedin equilibrats; les aspes més petites se situen en el centre si usem presidència a la francesa, i en els extrems si és a l'anglesa (vegeu la figura 14).

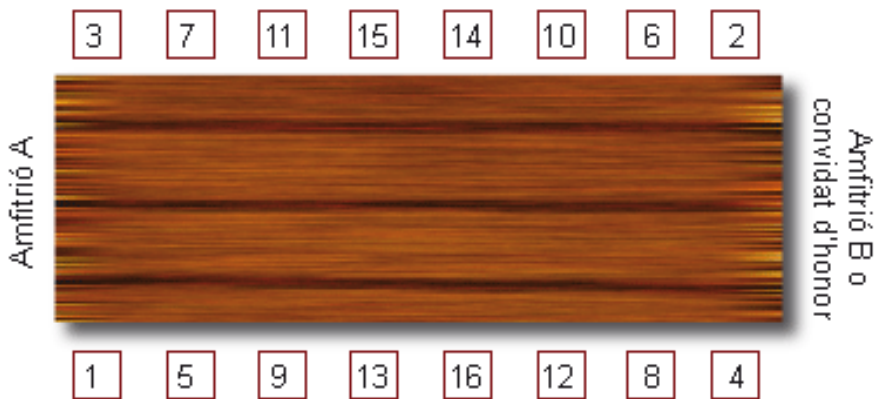

Figura 14. Convidats d'una sola llista segons el sistema cartesià i amb presidència a l'anglesa

Quan hàgim d'intercalar dues llistes, l'ordenació cartesiana es complica enormement, perquè caldrà anar alternant les dues llistes en aspa de la mateixa manera que ja hem indicat per a la tècnica de les agulles del rellotge (vegeu les figures 15 i 16).

Figura 15. Convidats de dues llistes segons el sistema cartesià i amb presidència a la francesa

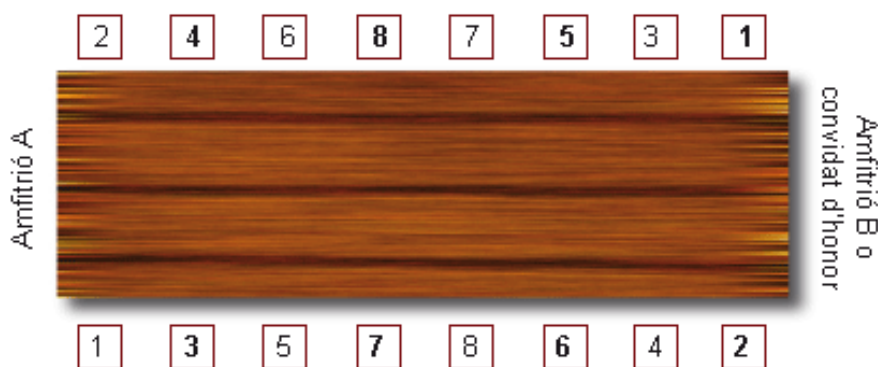

Figura 16. Convidats de dues llistes segons el sistema cartesià i amb presidència a l'anglesa (el resultat és el mateix que amb el sistema de les agulles del rellotge)

2) Si tenim una sola presidència, de capçalera única

Es tracta de taules de treball que en general estan presidides per una sola persona, o bé perquè es tracta del líder indiscutible de la reunió, o bé pel seu caràcter d'observador o moderador. Poques vegades es pot donar també en algun banquet que atorgui el protagonisme absolut a l'amfitrió pel seu alt rang, descartant una copresidència frontal per incidir en aquest caràcter únic. Aquestes reunions de treball o negociació poden organitzar-se amb aquestes variants:

- **Sistema jeràrquic**

Es dona quan la taula està presidida pel líder únic de la reunió, que encapçala un dels laterals estrets de la taula i en els flancs de la qual, alternativament i de dreta a esquerra, es van ubicant els altres participants per ordre de precedències d'una sola llista. Amb aquest sistema es marquen amb total claredat les diferències de rang entre els participants en la taula, ja que queden més a prop de la presidència els primers (1 i 2) i més lluny els últims (15 i 16) (vegeu la figura 17).

Figura 17. Una sola presidència, pel sistema jeràrquic, amb una sola llista

- **Sistema equilibrat**

S'utilitza també per a ubicar una sola llista d'un sol col·lectiu en una reunió, però a diferència de l'ordenació anterior, aquesta els situa consecutivament, començant per la dreta de la presidència i finalitzant per la seva esquerra. Implica més igualtat entre els assistents, ja que el primer (1) i l'últim (16) flanquegen el líder pràcticament en igualtat de circumstàncies (vegeu la figura 18).

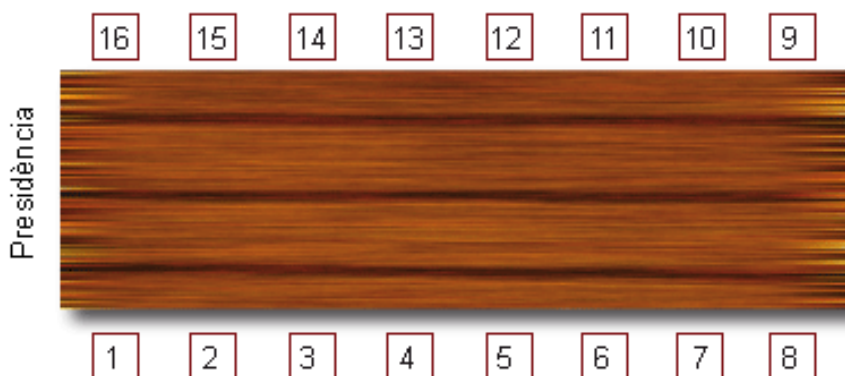

Figura 18. Una sola presidència, pel sistema equilibrat, amb una sola llista

- **Sistema simètric**

En relació amb les anteriors, aquesta ordenació és la idònia per a col·locar dos col·lectius en una reunió de treball presidida per un amfitrió o coordinador de caràcter neutral. Les dues llistes, ordenades pel seu propi sistema de precedències, es col·loquen independentment, en el lateral dret de la presidència la primera i en l'esquerra la segona. D'aquesta manera, els primers components de cada delegació (1 i 1) queden ubicats immediats a la presidència (vegeu la figura 19). Aquest ordre entre totes dues es decideix utilitzant el criteri que la norma o el costum determinin (antiguitat, nombre de membres, precedència oficial, etc.).

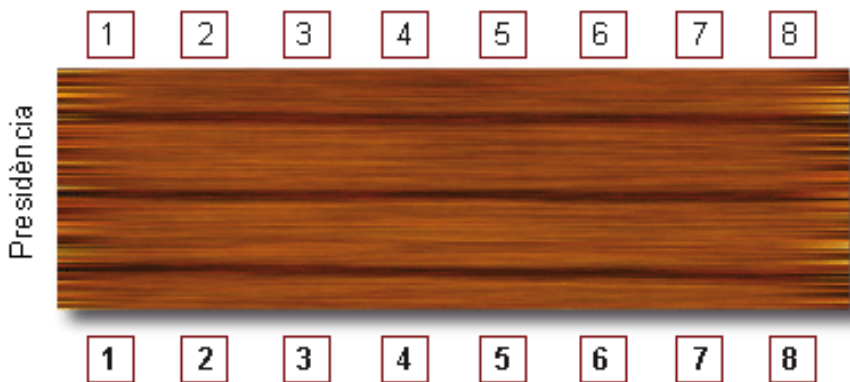

Figura 19. Una sola presidència, pel sistema equilibrat, amb dues llistes

• **Per a arbitratge**

Aquesta taula és pràcticament la mateixa que les contemplades en les figures 11 i 12 i que hem anomenat *taula de negociació* en sistema de trobades o delegacions i *en mirall*, amb l'excepció d'anar presidida per un àrbitre, negociador o intermediari que d'alguna manera coordina la reunió entre els números 9 i 10 (vegeu les figures 20 i 21).

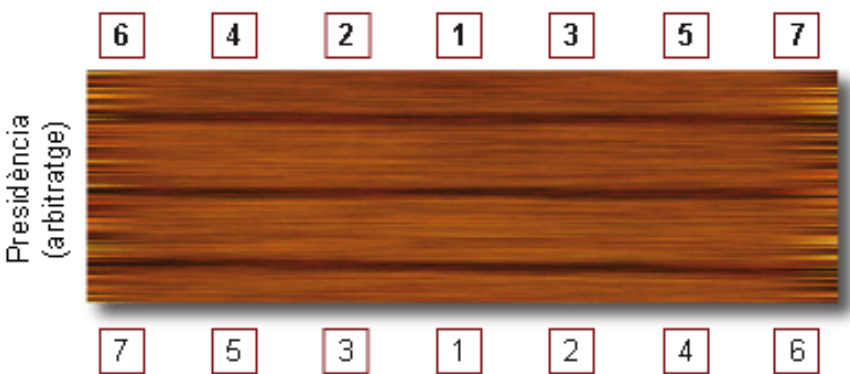

Figura 20. Una sola presidència, pel sistema d'arbitratge amb dues llistes

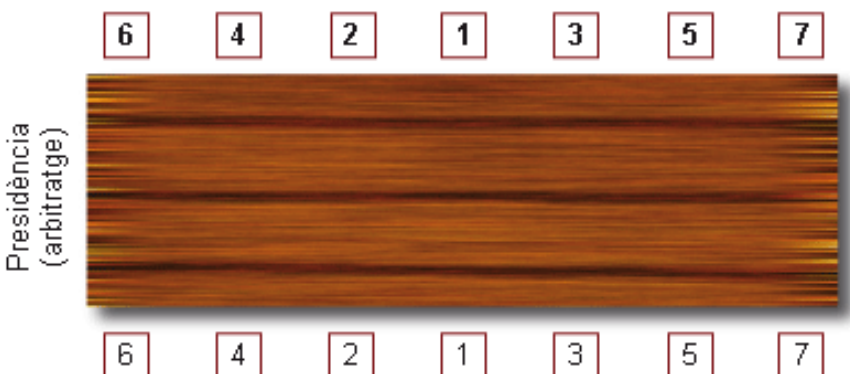

Figura 21. Una sola presidència, pel sistema d'arbitratge en mirall, amb dues llistes

3) Si usem altres models de taules

No realitzarem una prolixa descripció d'altres tipus de taules, ja que suposen el mer desenvolupament del que ja hem vist aplicat a les anomenades *taules imperials*. Aquestes solen ser rectangulars, preferentment amb els laterals acabats en forma de mitja lluna per a suavitzar-ne els extrems.

Possibles alternatives a les taules imperials són les taules en forma de *U*, que combina una presidència a una sola cara al seu frontal amb la ubicació de convidats davant per davant en els dos laterals de més a menys proximitat a l'esmentada presidència, o les taules en forma de *T*, també amb una presidència frontal a una sola cara i una extensió central amb els convidats davant per davant, en el mateix sentit sentit que en el cas anterior.

També podem parlar de les taules rodones, molt útils en poder combinar diverses presidències a partir dels eixos que determinem, però que no solen passar de 10-12 participants o comensals per la seva dimensió. Els esquemes comentats abans són igualment vàlids per a totes elles.

Taula presidencial i taules secundàries

Utilitzem aquesta disposició al saló quan no caben tots els participants en una única taula, de manera que només alguns d'ells estan asseguts en una taula presidencial a una sola cara, i tots els altres formen part d'un públic (actes en salons ordenats tipus teatre) o comparteixen el mateix saló però asseguts en diferents taules, al davant mateix de la principal, o al seu entorn (tipus banquet).

1) Tipus teatre (salons d'actes)

Ens fixarem en el que és fonamental a l'hora d'ubicar els convidats, donant per explicada la disposició de la taula de presidència i centrant-nos en la manera com hem de situar-los. L'habitual és que en un saló situem la taula presidencial en el cantó més noble o **punt d'honor**, on no trobem portes ni finestres al centre, i que existeixi (o es pugui col·locar) un fons d'escenari adequat per a l'ocasió (vegeu la figura 22).

Figura 22. Saló d'actes amb taula presidencial a una cara i públic sense passadís

En aquest cas, els convidats se situen en una única ordenació per fila, començant pel centre a dreta i esquerra, igual que en els cinemes o teatres. En el cas de trobar-nos amb un nombre parell de butaques, es comença a ordenar per les dues butaques del centre (1 i 2), i se situen alternativament de dreta a esquerra (exemple de la fila 1) mirant a la presidència, mentre que si el nombre de butaques és senar es comença per la butaca del centre alternant-los a la seva dreta i esquerra (exemple de fila 2) (vegeu la figura 23).

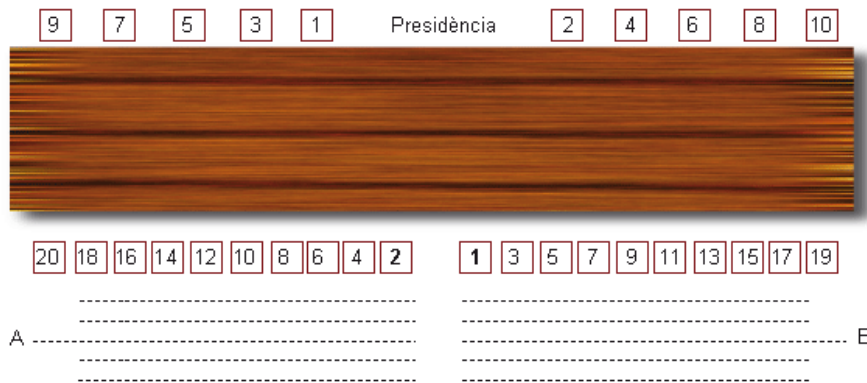

Figura 23. Saló d'actes amb taula presidencial a una cara i públic amb passadís

L'existència d'un passadís ens permet utilitzar dos ordres de precedència diferents per a dos col·lectius diferents, per exemple els amfitrions i els convidats, o les autoritats i les personalitats.

Pel que fa a la seva col·locació, es pot considerar que la dreta del saló és la zona A (dreta de la presidència i esquerra dels qui estan asseguts al saló) seguint el sistema tradicional consagrat per la litúrgia cristiana, la qual cosa atorga tot el protagonisme a la presidència (l'altar major), o atribuir la dreta a la zona B (esquerra de la presidència però dreta dels qui estan asseguts al saló), la qual cosa atorga un pes específic considerable als convidats, segons tendències més contemporànies. Les dues disposicions són correctes i poden utilitzar-se indistintament. L'elecció està condicionada generalment per la pròpia disposició del saló (portes d'accés, ubicació dels mitjans, nombre de butaques en un costat o un altre, etc.).

L'ordenació de la precedència es realitza exactament igual que en la fila 1 de la figura 22.

2) Tipus banquet

Pel que fa a la disposició de les taules en banquets, està subjecta principalment al nombre de comensals, però també és un criteri adaptat a modes i tendències.

Tradicionalment, s'utilitzava una gran taula imperial de presidència a una sola cara en la zona noble o punt d'honor del saló, i davant seu, ordenades geomètricament, altres taules en forma de pinta, que podien estar unides a la principal o separades. Si el saló era molt gran i el nombre de comensals elevat, les

taules es distribuïen per tot l'espai, reservant les més properes a la presidencial per als primers llocs en la precedència i les més allunyades per als últims (vegeu les figures 24 i 25).

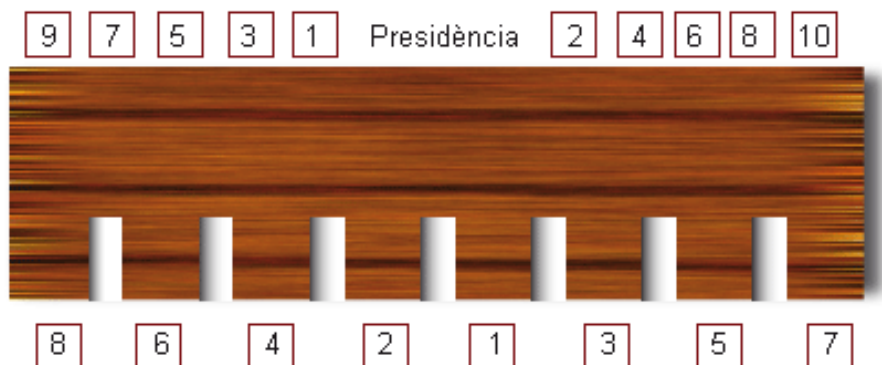

Figura 24. Saló de banquetes amb taula presidencial a una cara i altres taules unides en forma de pinta

Figura 25. Saló de banquetes amb taula presidencial a una cara i altres taules separades en forma de pinta

Aquestes disposicions en pinta són recomanables especialment en banquetes multitudinaris, però resulten molt poc "equitatives" en la distribució de convidats en marcar-se les diferències entre els comensals d'una manera molt evident, i a més són bastant incòmodes, tant per als assistents, que es donen l'esquena els uns als altres, com per al servei de taula.

Per a obviar en part aquests problemes, existeix un model de saló que combina la taula presidencial imperial amb la ubicació de la resta dels convidats al seu davant, en taules rodones preferentment, o fins i tot rectangulars, seguint l'ordre que indiquem segons si es tracta d'un nombre parell o senar de taules per fila (vegeu la figura 26).

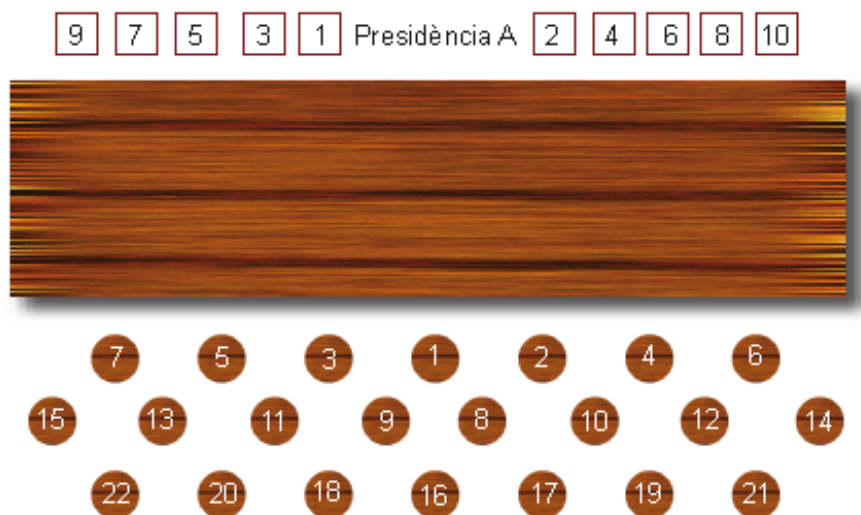

Figura 26. Saló de banquets amb taula presidencial a una cara i altres taules

I més homogeni encara resulta incorporar l'única taula o les dues taules presidencials en el centre del saló, i al seu voltant, en un o dos cercles concèntrics, les restants, utilitzant l'ordenació que interressi per a establir les precedències entre elles (vegeu les figures 27 i 28). En cas que els amfitrions siguin una parella, sol quedar molt equilibrada la distribució si cada un d'ells presideix una de les dues taules centrals, i asseu a la seva taula un grup destacat de convidats.

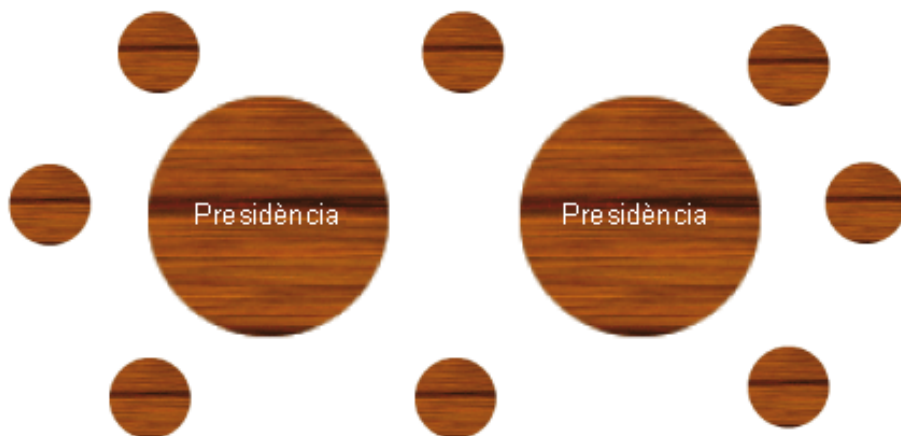

Figura 27. Saló de banquets amb dues taules presidencials rodones al centre i altres taules al seu voltant

Figura 28. Saló de banquets amb taula presidencial rodona al centre i altres taules al seu voltant

5.2.2. Ordenació per gèneres

Per acabar, donarem unes pautes bàsiques per a l'ordenació per gèneres dels participants en presidències, reunions de treball i banquets.

Presidències

Ja ens hem referit a la inconveniència que les parelles dels alts càrrecs apareguin en actes oficials o professionals, exceptuant els membres de la família reial.

Segons això, en el cas de presidències alternatives o frontals, l'ordenació en funció del gènere només ha de tenir en compte que a la dreta hi hagi el membre de la parella que pertany a la família reial, i que el consort quedi a la seva esquerra (la dreta segons es mira des del públic). En les presidències consecutives, al contrari, el membre de la família reial se situa davant, en primer lloc i encapçalant la fila, i el seu consort a continuació. Si són diverses parelles, com en el cas ja citat dels besamans en actes oficials, s'hi col·loquen les diferents parelles una darrere de l'altra per estricte ordre protocol·lari dels titulars, seguides cada un pel seu respectiu o respectiva consort, si és que existeix: S. M. el Rei i S. M. la Reina, S.A. R. el Príncep d'Astúries i la seva esposa, S.A. R. la Infanta Elena, i S.A. R. la Infanta Cristina i el seu espòs.

Reunions i àpats de treball

En cap cas no podem discriminar entre homes i dones a l'hora d'asseure'ls entorn d'una taula. Tots els participants en la reunió, o els comensals a l'àpat, han d'estar ordenats pels seus règims de precedències independentment del

seu sexe, i tant és que coincideixin diversos homes junts o diverses dones juntes. Cadascú ocupa el lloc que li correspon pel seu rang o nivell dins de la seva llista, així com en la comparativa entre diverses llistes.

Banquets i àpats socials

Les circumstàncies són unes altres quan ens enfrontem a l'ordenació d'una taula per a un banquet o àpat de caràcter social, on acudeixen els convidats amb les seves parelles. En aquests casos es respecten les normes tradicionals, que solen correspondre originàriament a plantejaments de seguretat o a caràcter pràctic, però que s'han mantingut al llarg dels temps.

Respecte a les presidències, és correcte que presideixi la parella amfitriona, l'un davant l'altre, amb la parella convidada d'honor de sexe contrari a la seva dreta. De la mateixa manera, el correcte és que l'amfitrió presideixi davant el seu convidat d'honor i que ubiqui a la seva dreta la convidada d'honor i l'amfitriona respectivament. La decisió sobre quin model utilitzar ha d'estar subjecta als objectius i les circumstàncies de l'acte.

Pel que fa a la ubicació de la resta dels comensals, enumerem a continuació algunes de les normes tradicionals encara en vigor que s'han de combinar amb les regles de col·locació de convidats ja vistes:

- 1) S'han d'alternar senyores i senyors sempre que es pugui.
- 2) Les senyores no han de quedar mai en els extrems de la taula.
- 3) Els components de les parelles, tant si són matrimonis tradicionals com de fet, no s'han d'asseure junts ni l'un davant de l'altre.
- 4) Les parelles que encara no convisquin, o els promesos tradicionals, en canvi, s'han d'asseure junts.

Malgrat els debats que la qüestió ha generat des de fa més d'una dècada, la incorporació de les parelles de fet (heterosexuals o homosexuals) no admet discussió. La nostra legislació n'admet l'existència i les dota de drets que l'organitzador d'un acte, sigui qui sigui, no pot arrabassar-los.

Resum

Hem dedicat aquest últim mòdul a les tècniques d'aplicació del protocol, però aquestes tècniques no us haurien servit de res per si soles si no haguéssiu fet el recorregut complet pels mòduls anteriors, que us han permès abordar-les amb la perspectiva correcta.

Hem abordat les normes que s'apliquen a Espanya en els esdeveniments especials atenent la territorialitat i la titularitat de l'esdeveniment. Hem distingit, en primer lloc, els actes privats dels actes oficials, deixant clar que un estat democràtic com el nostre no pot interferir en l'organització d'actes familiars i d'organismes o entitats socials, polítiques, econòmiques o culturals, que solament han d'aplicar les seves normes o costums propis.

També hem analitzat la legislació aplicable en els actes oficials a tot el país, així com la de les comunitats autònomes, els ajuntaments i les diputacions, totes d'obligat compliment en l'àmbit de les seves respectives competències i territoris propis.

Amb la definició de conceptes com amfitrió, presidència i precedències havien quedat establerts els principis bàsics amb què afrontar l'aplicació d'aquesta normativa, en qualsevol tipus d'actes. Hem identificat l'amfitrió amb "l'amo de la casa", el qui presideix amb la persona que assumeix el protagonisme principal en l'esdeveniment i l'ordre de precedències amb la sistematització espacial i temporal dels altres convidats en funció dels paràmetres que decidim triar.

Però també hem abordat termes com *autoritats* enfront de *personalitats*, *cònjuges* i *consorts*, aclarint el significat i l'estatus o posicionament de cada una d'aquestes categories en el protocol i en l'organització d'esdeveniments. Les autoritats són funcionaris o càrrecs públics, designats o electes, que gestionen l'Administració de l'Estat i estan al servei dels ciutadans, mentre que les personalitats s'ubiquen en l'àmbit dels líders d'opinió i el seu poder emana dels seus propis mèrits o de la representació que exerceixen. Totes dues categories solen constituir el principal corpus dels públics organitzacionals en els esdeveniments. Un cas especial és el de les anomenades *primeres dames*, cònjuges dels alts càrrecs que incorporem sens dubte a la categoria de personalitats i de cap manera a la d'autoritats.

Una vegada definides les categories de públics a gestionar en els esdeveniments, hem definit les diferents tipologies d'ordenació que podem triar, distingint el muntatge de les presidències de la ubicació de la resta dels convidats.

Taula 3. Tipologies de presidències

Presidències	A una cara	Alternatives	Unipersonals
			Bipersonals
		Correlatives	
		Mixtes	
	A dues cares	Unipersonals	
		Bipersonals	

Quant als participants o convidats, els hem ubicat en els espais de l'acte en funció de si es tracta de cerimònies amb llocs reservats en taules o almenys seients concrets:

Taula 4. Sistemes d'ordenació de convidats

Convidats	Només una taula presidencial	Dues presidències	Sistema Agulles Rellotge		
			Sistema cartesià		
			Sistema delegacions		
			Sistema mirall		
		Una presidència	Sistema jeràrquic		
			Sistema equilibrat		
			Sistema simètric		
			Sistema Arbitratge		
	Una taula presidencial i taules secundàries	Salons d'actes	Sense passadís central		
			Amb passadís central		
		Banquets	Forma de pinta	Taules unides	
				Taules separades	
Taules presidencial al centre envoltada de secundàries					
Taula presidencial al fons del saló i secundàries davant					

Per acabar, i des d'una perspectiva de gènere, no hem oblidat els canvis necessaris que provoca la progressiva incorporació de les dones als diferents llocs participants en els esdeveniments. Si el principal criteri definidor de la seva assistència als actes resideix en el fet que ho facin en qualitat de titulars de la invitació o d'acompanyants, ens trobem amb diferents possibilitats que estan en relació amb el caràcter professional o social de l'esdeveniment en qüestió, sense oblidar les regles de cortesia que la tradició ha anat imposant al llarg de la història.

Conclusió

Quan, després d'haver llegit i reflexionat sobre aquests materials, us enfronteu al repte d'haver de mostrar la identitat de l'organització per a la qual treballeu escollint l'estratègia d'un esdeveniment, sabreu des del principi que el vostre objectiu no pot ser la perfecció de l'acte en si mateix (encara que la busqueu), sinó aquell que la planificació estratègica atribueixi a aquesta acció de relacions públiques.

En establir la vostra llista de convidats no tindreu més remei que tenir en compte l'univers relacional de l'organització, i dins d'aquest els seus diferents públics i els seus graus d'implicació; a més, haureu de ser extremadament acurats a l'hora d'assegurar-vos que hi siguin tots els qui hi han de ser, com que no hi siguin els qui no hi han de ser.

I, evidentment, l'elecció del lloc i el sistema cerimonial adequats determinaran la imatge que percebin tots aquests públics de la mateixa organització, i s'hi sentiran més o menys identificats en funció del vostre grau d'encert. Grau d'encert que no es produeix per generació espontàniament, sinó exclusivament per mitjà dels processos d'investigació duts a terme a fi de disposar de les dades correctes i de la seva corresponent anàlisi sobre públics i sistemes cerimonials.

En l'última fase del procés, la determinació de les tècniques d'ordenació d'espai i temps han de portar-vos a treballar amb llistes de precedències, i si s'escau amb normatives de protocol, de manera que podreu sentir-vos com directors de cinema dirigint una superproducció en un plató a la vostra mida, on heu d'incorporar els actors protagonistes, en aquest cas de la cerimònia, als llocs on han de moure's i en les seqüències temporals adequades.

I tot això sense que es noti, que és el més difícil. Ja han quedat enrere els temps del professional - senyoreta de companyia, professional-acompanyant, professional - enganxat-al-cap. Avui en dia hi ha prou mitjans tècnics, especialment en qüestions audiovisuals i simulacions virtuals, per a no haver d'anar dos passos per davant de les autoritats o personalitats que cal atendre, marcant-los el pas. Possiblement un excepcional director de relacions públiques, de cerimonial o de protocol en el tercer mil·lenni haurà d'estar dirigint tota l'activitat des d'un quadre de comandaments, amb pantalles amb visibilitat a totes i cada una de les zones conflictives i connexió directa amb els seus subordinats. Sens dubte, ha d'haver realitzat totes les proves prèvies i els assajos possibles abans de la celebració de l'esdeveniment, i sempre ha de comptar amb prou capacitat de previsió per tal d'evitar que hi hagi imprevistos. I en el cas que es produïssin, afrontar-los amb serenitat i decisió.

La tasca del relacionista públic com a organitzador d'esdeveniments és una perspectiva "macro" de les polítiques, estratègies i tàctiques corporatives, i si no està prou especialitzat en sistemes cerimonials i en tècniques protocol·làries,

haurà de recórrer a un cerimonialista o mestre de cerimònies, en el primer dels casos, o a un protocol·lista o cap de protocol, en el segon, de la mateixa manera que pot haver de recórrer a un periodista perquè treballi amb els mitjans de comunicació de masses, o a un publicitari perquè defineixi el pla de mitjans d'una campanya de relacions públiques que porti aquest tipus de cobertura.

Us ha de quedar molt clar que els relacionistes públics s'ocupen de les relacions de caràcter no comercial de les organitzacions amb els seus públics, i que, per tant, conceptes com imatge, reputació, prestigi, visibilitat o confiança són fonamentals en el seu desenvolupament professional per a aconseguir els objectius corporatius.

Però no solament preteníem amb aquests materials que fóssiu capaçs d'afrontar aquest apassionant repte de "crear històries corporatives" mitjançant actes i cerimònies, sinó proporcionar-vos una capacitat d'anàlisi que transcendís la frivolitat de la premsa rosa (i no tan rosa) o la superficialitat general en abordar aquests temes. Esperem que a partir d'ara no feu cas de comentaris del tipus "S M. es va saltar el protocol en saludar una nena", "la dama es va oblidar de fer la reverència obligada" o "com mana el protocol, el senyor portava jaqué". N'hi ha prou que sigueu capaçs d'utilitzar el nostre riquíssim vocabulari, que té paraules per a tot, per tal de contribuir a evitar la vulgarització que s'està produint en els últims temps del terme *protocol*, i també la seva errònia proliferació com a sinònim d'*ordre*.

Començàvem aquesta lectura amb una frase genial atribuïda a un geni: "Un tron és només un tamboret de fusta folrat de seda". Quan Napoleó la va pronunciar, sabia del cert que les coses són el que són i també el que aparenten, però que és impossible aparentar una cosa que no s'és. Un elefant és un gran animal amb trompa i orelles descomunals, però de la mateixa manera que un tron no es pot representar a partir d'un animal folrat de seda, tampoc un elefant no es pot representar a partir d'un tamboret de fusta.

En els temps que corren, l'era de les comunicacions, de la llibertat digital, del món sense fronteres i de la globalització, resulta gairebé impossible fingir històries que no es corresponguin amb les organitzacionals, de la mateixa manera que resulta improbable que un engany pugui mantenir-se dret gaire temps.

És tasca vostra, doncs, definir quines històries voleu trasmetre sobre les vostres organitzacions, amb quins objectius, a quins públics, de quina manera i en quin moment de la seva vida corporativa.

Activitats

1. Definiu *presidència*, *precedència* i *amfitrió*.
2. Poseu un exemple en el qual l'amfitrió d'un esdeveniment presideixi al costat de la seva esposa un banquet commemoratiu, en el qual hi ha com a convidat d'honor el president de la comunitat autònoma i la seva esposa. De quines possibles maneres podria organitzar-se la taula i la presidència?
3. Es farà una reunió de treball entre els directius i tècnics de l'organització i els de la comunitat autònoma, amb un total de deu persones, cinc per delegació. Com organitzaríeu la taula?
4. En el banquet de la nit, amfitrions i convidats (tots homes) acudeixen acompanyats de les seves parelles (totes dones). Com els ubicaríeu?
5. Expliqueu les diferències entre l'ordenació de convidats pel sistema del rellotge i pel sistema cartesià.

Bibliografia

- Arnheim, R.** (1993). *El poder del centro*. Madrid: Alianza.
- Bustos, E.** (1996). "La ceremonia". *Imagen* (núm. 4, pàg. 28-36).
- Castiglione, B.** (1994). *El Cortesano*. Madrid: Cátedra.
- Collell, M. R.** (1996). *Guía de la etiqueta social y empresarial*. Barcelona: Gestión 2000.
- Dayan, D.; Katz, E.** (1992). *Media Events: The live broadcasting of history*. Harvard: Harvard University Press.
- Fuente Lafuente, C.** (2002). *Técnicas modernas de protocolo*. Madrid: Ediciones Protocolo.
- Fuente Lafuente, C.** (2004). *Técnicas de organización de actos*. Madrid: Ediciones Protocolo.
- Hertz, R.** (1990). *La muerte y la mano derecha*. Madrid: Alianza.
- López-Nieto y Mallo, F.** (2006). *Honores y Protocolo* (3a. ed.). Madrid: El Consultor de los Ayuntamientos y de los Juzgados.
- Marín Calahorro, F.** (1997). *Fundamentos del protocolo en la comunicación institucional*. Madrid: Síntesis.
- Mehrabian, A.** (1969). "Significance of Posture and Position in the Communication of Attitude and Status Relationships". *Psychological Bulletin* (núm. 71).
- Muiños, M. P.** (2004). *El protocolo en las comidas*. Madrid: Ediciones Protocolo.
- Otero Alvarado, M. T.** (1997, juliol). "El tratamiento igual de los cónyuges". *Revista Internacional de Protocolo* (núm. 8, pàg. 15-17). Oviedo: Instituto de Estudios de Protocolo.
- Otero Alvarado, M. T.** (1998). "El banquete como acción de relaciones públicas: las comidas en *La Edad de la Inocencia*". A: Diversos autors. *Cien años de cine: La fábrica y los sueños* (pàg. 321- 327). Sevilla: Facultad de Ciencias de la Información.
- Otero Alvarado, M. T.** (2000). "Mujer y protocolo: una revisión conceptual en el umbral del siglo XXI". *Ponencias del II Congreso Internacional de Protocolo de Sevilla*. CD-ROM en la *Revista Internacional de Protocolo* (núm. 15). Madrid: Instituto de Estudios de Protocolo.
- Otero Alvarado, M. T.** (2001). "Nuevas representaciones femeninas en la iconografía estatal: el papel de las primeras damas en el protocolo". *Actas del IX Simposio Internacional "Mujer, cultura y comunicación: realidades e imaginarios"*. CD-ROM. Sevilla: Sociedad Andaluza de Semiótica / Universidad de Sevilla.
- Otero Alvarado, M. T.** (2005). "La aplicación de las bases de datos a la investigación en protocolo: un modelo de relaciones públicas bidireccional simétrico en los Días Nacionales de la Exposición Universal Sevilla 1992". A: Asociación de Investigadores en Relaciones Públicas. *Investigación y Relaciones Públicas* (pàg. 521-548). Madrid: AIRP.
- Otero Alvarado, M. T.; Pulido Polo, M.** (1998). "El vino como instrumento de relaciones públicas: Banquetes oficiales en Expo'92". A: *Actas de las XIX Jornadas de Viticultura y Enología de la Tierra de Barros* (pàg. 533-541). Badajoz: Centro Universitario Cultural Santa Ana.
- Otero Alvarado, M. T.; Verdugo Santos, J.** (2001). "La imagen pública del dominator: ceremonial y circo en la antigüedad tardía". A: *Acta Antiqua Complutensia II: Ocio y Espectáculo en la antigüedad tardía* (pàg. 115-138). Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá.
- Urbina, J. A.** (1990). *El arte de invitar. Su protocolo* (2a. ed.). Barcelona: Consejo Superior de Relaciones Públicas de España.
- Urbina, J. A.** (2001). *El gran libro del protocolo*. Madrid: Temas de Hoy.
- Urquiza, A.** (1932). *Ceremonial Público*. Madrid: Talleres Gráficos Herrera.